

Универзитет “Свети Кирил и Методиј”- Скопје
Филозофски Факултет
Институт за Социологија
Европски студии за интеграција

Магистерски труд

***Осветлување на концептот на политичко водство
со Европската комисија:
улогата на Жак Делор***

Кандидат : Жаклина ПОП-АНГЕЛОВА

Ментор: Проф. д-р Билјана ВАНКОВСКА

Скопје, 2019г.

Содржина :

- 1. Вовед**
- 2. Развој и поставеност на Европската комисија**
 - 2.1. Теории на европска интеграција
 - 2.2. Европска комисија
 - 2.3. Институционална позиционираност на Европската комисија во периодот од 1985–1995г.
- 3. Политичко водство**
 - 3.1. Теориска анализа на поимот политичко водство
 - 3.2. Видови на легитимитет
 - 3.3. Водство (лидершип)
- 4. Жак Делор : личен и политички профил**
 - 4.1. Политичкиот профил на Жак Делор
 - 4.2. Раководење со Европската комисија во периодот од 1985–1995г.
 - 4.3. Предизвици и постигнувања на Европската комисија во времето на Жак Делор
 - 4.4. Концептот на политичко водство на Жак Делор
- 5. Европската комисија по Жак Делор**
 - 5.1. Раководењето со Европската комисија: искуствата со Сантер, Проди, Баросо, Јункер
 - 5.2. Нови решенија за политичко водство со ЕУ
 - 5.3. Како да се раководи на европско ниво ?
- 6. Заклучок**
- 7. Библиографија**

1. Вовед

Политичкото водство е предмет на општа фасцинација и во академска и во политичка смисла, но парадоксално е што станува збор за сè уште недоволно разбран феномен. Ова е дотолку поизразено кога станува збор за политичкиот и институционален контекст на Европската Унија (ЕУ). Теориите на европската интеграција и теориите кои го објаснуваат специфичниот политички систем на ЕУ, кој нужно го вклучува и профилот на ЕУ како меѓународна организација суи генерис, главно се фокусираат на откривање на причините за создавањето на Унијата и нејзиното ширење, на комплексните односи внатре во и помеѓу самите институции, како и правците на иден развој на Унијата во глобализираниот свет. Релативно помало внимание се посветува на прашањето за политичкото водство и импактот, или поточно белегот којшто го оставаат личностите врз функционирањето на институциите коишто ги раководат.

Но, со проширувањето и продлабочувањето на европската интеграција, а особено во услови кога Унијата покажува амбиции да игра важна улога и на глобален план, станува сè појасно дека начинот на кој се остварува политичкото водство во рамки на Унијата како целина, но и во контекст на нејзините клучни институции, како што е и Европската комисија (ЕК) е прашање од исклучително значење. Неслучајно, при последната реформа на Унијата посебно внимание им беше посветено на новите институционални решенија коишто требаше да го пополнат вакуумот во поглед на претставувањето на клучните институции во меѓународната политика. За таа цел беше институционализирана позицијата на Висок претставник за надворешна и безбедносна политика (како потпретседател на Европската комисија), а уште повеќе новата функција – претседател на Европскиот совет. За пополнувањето на овие две институции, односно за персоналниот лик, се водеа битки меѓу државите–членки и се водат дебати за тоа какви се досегашните искуства.

Европската комисија, поради својата улога и поставеност, како и поради фактот дека е “најевропската институција”, односно институција која е

платена да размислува низ призма на европскиот интерес и во насока на изнаоѓање решенија на супранационално ниво, нуди најголеми можности за истражување на резултатите на политичкото раководење зависно од квалитетите на одредена водечка личност. Од денешна перспектива, а врз основа на досегашните искуства, веќе јасно се препознаваат различните стилови на раководење поврзани со личностите кои во дадени периоди биле на чело на ЕК.

Оттука, оправданоста на истражувањето на ова прашање се должи на старата теориска и практична дилема за значењето на институциите, но и на личностите кои ги раководат. Со други зборови, прашањето гласи: дали и колку личностите имаат влијание врз институциите и на што се должи тоа? На умешноста за политичко водство и лидерските способности или на историските и социо–политичките околности?

Централниот фокус на ова истражување неслучајно се врзува за еден конкретен период од историјата на Европската Унија (тогашната Европска заедница), односно на периодот од 1985–1995 година, кога една од најзначајните институции на Унијата – Европската комисија – е водена од страна на францускиот социјалист Жак Делор. Во теоријата постои консензус дека Комисијата на Делор извршила најголемо влијание врз натамошниот тек на евроинтеграциските процеси, а Делор е личност која се смета за “втор татко на ЕУ”, после Жан Моне.

Како институција, Европската комисија (која ова име го носи од 1993 година) има своја посебна институционална историја, која се врзува за самите почетоци на европската интеграција. Всушност, во оригиналната форма во рамки на Европската заедница за јаглен и челик (ЕЗЈЧ) таа се препознава во Високата власт, која ја спроведуваше наднационално организираната политика за јаглен и челик. Покрај институционалниот развој, зависно од поставеноста во одделните основачки договори, функционирањето на Комисијата може да се следи и низ призма на претседателите кои раководеле со неа.

Основниот предмет на истражување во овој магистерски труд е влијанието на Жак Делор врз работата на Европската комисија во периодот од 1985–1995 година. Во рамките на овој истражувачки предмет се опфатени историските околности, но и неговите идеи, проекти, сведоштвата за неговите лидерски способности, како и неговото влијание врз работата на Комисијата. Во фокусот на ова истражување е обидот да се детерминираат карактерот и природата на соодносот меѓу личноста која раководи и институцијата на чие чело се наоѓа низ призма на постигнатите резултати. Деценијата на Жак Делор со право се нарекува *единствено реално политичко водство на Унијата*.¹

Основната хипотеза на истражувањето е дека раководењето на Комисијата од страна на Жак Делор претставува исклучително искуство во историјата на ЕУ, како по времетраењето, така и по стилот на раководење и постигнатите резултати. Станува збор за раководење на Европската комисија во текот на три мандата, во чии рамки се смета дека таа има постигнато најголем успех. Со ова истражување се покренува едно суштинско прашање за улогата на личностите и нивните посебни карактеристики во историските текови. Во конкретниов случај правиме обид да одговориме на главното истражувачко прашање за улогата на Жак Делор во унапредување на работата на Европската комисија, односно во продлабочувањето на европската интеграција.

Магистерскиот труд го истражува претседавањето со Европската комисија преку адресирање на неколку тесно поврзани концепти, кои се тесно поврзани со предметот на истражување. Тоа се прави со фокусирање на три аспекти на проблемот: улогата на Европската комисија во процесот на продлабочувањето на европската интеграција, концептот на политичко водство како феномен, којшто во теоријата на политичките системи се нарекува президентијализација на политичкото управување. Конечно, се расветлуваат значајни аспекти и карактеристики на раководењето на Жак Делор со ЕК.

¹ Drake, Helen, *Jacques Delors et la Commission européenne*, 2002, Strasbourg.

Анализата тргнува од опишување на историските околности во кои Делор е назначен да ја води Европската комисија. За потсетување, тоа е време кога евросклерозата го достигна својот максимум: проширувањата се забавени, постои демократски дефицит, големи економски проблеми и негативно размислување и апатија кај јавното мислење. Во една прилика Делор изјавува дека *сите сме робови на околностите*.² Се појавува неопходноста од воспоставување на заеднички пазар и заедничка валута, кои ќе ја направат Европа покомпетитивна во однос на Соединетите Американски Држави и Азија. Во време на екот на Студената војна, во овие посебни рамки е направен обид за воспоставување на заедничка безбедносна политика. За време на неговиот втор мандат со Европската комисија се случува падот на Берлинскиот ѕид во 1989 год., и се создава новата реалност на европскиот континент. Унијата, од основачките шест земји–членки се проширува на 15, а се појавува и интерес кај источните земји за приклучување во Унијата.

Посебен дел од истражувањето во магистерскиот труд е посветен на способноста за политичко водство на Жак Делор. Еден политички лидер е легитимен по својата институционална позиција во структурите на власта само ако успее да го убеди јавното мислење дека тој многу повеќе одговара од другите за справување со предизвиците на времето, односно ако успее да докаже дека поседува способност да ја почувствува историјата. Жак Делор, кој беше назначен за Претседател на Европската комисија во 1984 год. беше веќе познат во јавноста и особено во неговото опкружување. Честопати самиот имал обичај да се претставува како Европееец. Неговата поддршка кон европската изградба не произлегува од никаква интимна идеологија ниту пак од некое интимно убедување туку од размислување кое постојано црпи инспирација од социо–економските дилеми карактеристични за повоена Франција но и потрагата за изнаоѓање евентуални решенија за создавање на “ново општество” во меѓународни рамки, од кои и Франција би имала придобивки. Оваа слика на разумен европеец во политиката, но и упорен работник како и човек од акција му овозможија брзо да се вклучи во тој атипичен свет па и самиот тој да стане дел од европската изградба. Делор

² Bazin F., Macé-Scaron J. *Le rendez-vous manqué, les fantastiques aventures du candidat Delors*, Grasset, 1995, Paris, p. 108

воведе посебен вид на *европско водство* постигнато со неговата моќ за убедување и предвидување на развојот на настаните. На крајот се проучува поврзаноста на личноста со институцијата, која под негово водство успеа да постигне поголема политичка легитимност и зајакнување на нејзината супранационална моќ. Европската комисија постигна зголемен меѓународен углед, а преку делата кои успеа да ги спроведе, Делор остави сопствен белег во европската изградба. Посебно внимание е посветено на идеите и заложбите, посебните начини со кои тој ги реализираше истите, неговите проекти и други значајни процеси од функционирањето на Заедницата во тој период.

Временската рамка на истражувањето коинцидира со еден конкретен период од историјата на Комисијата од 1985–1995 година.

Овој магистерски труд има карактер на истражување на дел од историјата на ЕУ и прави систематизација на најголемите достигнувања во тој точно утврден период, за да се дојде до генералниот заклучок дали институциите или личностите се тие кои придонесуваат за унапредување на ЕУ.

Општата цел на овој магистерски труд е сеопфатното разгледување на периодот кога Европската комисија е водена од страна на Жак Делор со посебна анализа на конкретните постигнувања во текот на неговата работа во точно утврден период. Основната цел на ова истражување, всушност претставува, анализа на состојбата од 1985–1995 година со посебен осврт на сите клучни теми кои биле поттикнати и реализирани во тој период.

Теоретската цел на ова истражување е анализа на интеракцијата на инхерентните односи поврзани со политичко раководење на една институција, капацитетите на личностите кои го вршат истото, нормативните рамки и општествените околности. Сознанијата за условите и начинот на кој Жак Делор ја води Комисијата, со цел да се утврдат механизмите на спроведување на неговите идеи, е важно и за улогата на неговата личност и доследност во креирањето и водењето на политиките на Унијата. Во центарот на анализата е влијанието на Делор и затоа целта на истражувањето е откривањето на

поврзаноста на личноста наспроти тежината на институцијата. Во оваа анализа се црпат сознанија од договори, документи, неговата биографија и предавања кои Жак Делор ги имал како и белешки од неговиот Шеф на кабинет и интервјуа кои тој ги давал. Сепак, клучната теориска цел е осветлување на концептот на политичко водство – претседавање – во Европската комисија како срцевина на супранационалното лице на ЕУ, но кое е и извонредно значајно во контекст на демократскиот легитимитет на Унијата.

Апликативната цел на ова истражување во центарот ја зема компарацијата која ќе овозможи проценка за тоа какви политички водства се неопходни за унапредување на Европската изградба, односно личноста наспроти тежината на институцијата, посебно за да се утврди какво натамошно водење на ЕУ е неопходно за идните лидери, кои без сомнение, ќе се стремат кон нови постигнувања и унапредување на ЕУ.

Заклучоците кои се резултат на остварувањето на истражувачката цел, можат да имаат широка примена. Освен теориската димензија на секое истражување од ваков вид, истражувачките резултати можат да имаат и практична примена. Сознанијата од овој вид не се само значајни за Европската комисија, туку и за секоја земја членка за да можат подобро да изберат личност за кандидат кој би ја водел институцијата, но и за да се види дали личностите или институциите се тие кои имаат поголемо влијание во креирањето на политиките на ЕУ.

Имајќи го во предвид предметот на истражување и целите на овој магистерски труд, кој претставува теориско истражување концентрирано на конкретен период од блиската историја на Европската комисија, се постави едно главно теориско прашање кое е операционализирано со повеќе посебни прашања. Главното прашање би било утврдување на поврзаноста на институциите со личностите кои ги водат, дали тие преку својот авторитет и се наметнуваат на институцијата или пак таа ја усмерува личноста и која е нивната взаемна поврзаност.

Во овој магистерски труд се користат историско–дескриптивниот, експликативниот и компаративниот метод. Во истражувањето се пристапи кон тематска анализа на секоја клучна тема а посебно на Белата Книга од 1985 год. Главно се користи методот на анализа на содржина на официјални документи како Единствениот европски акт (1986 год.), Социјалната повелба и Договорот од Мастрихт (1992 год.). Фактите кои се однесуваат на аргументирањето се систематизирани и претставени во една логична целина преку која се добиваат сознанија за постигнувањата од различни области како што се: единствениот пазар, дефинирањето на Европска монетарна унија, воведувањето на еврото, формирањето на Европскиот совет, основањето на Европска централна банка, воведувањето на европско државјанство, основањето на Комитет на региони, основање на институцијата Европски омбудсман и воведувањето политика на столбови.

За да се види кое е влијанието на личноста во однос на институцијата која ја води, се употреби компаративниот пристап за споредување на начинот на водење на Европската комисија со неговите наследници: Жак Сантер, Романо Проди, Жозе Мануел Баросо и Жан–Клод Јункер.

Во методолошкиот пристап се користени документи издадени од страна на ЕУ, но ќе бидат консултирани и бројни публикации, јавни настапи, мемоари и дела кои за него ги пишувале неговите најблиски соработници.

Научното објаснување и анализирање е највисоко сознание. Научната оправданост на овој труд ќе се состои во тоа што нуди содржински пресек на времето и делото на Делор во рамките на Европската комисија, како обид да придонесе во дефинирањето дали институциите или личностите се тие кои придонесуваат за креирање и успешно спроведување на политиките на ЕУ и унапредување на самата Европска Унија.

Општествената оправданост на овој труд се состои во тоа што ќе даде јасна слика на кој начин се уредени односите на соработка меѓу личноста и институцијата која таа ја води. Истото ќе овозможи посоодветна подготовка и појасна слика при нареден избор и назначување на кандидат, за таква висока функција, за која сите се стремат да остават и сопствен белег во историјата.

Во контекст на истражувањето беше направен пресек на дел од најрелевантните теориски и аналитички извори кои се од значење за оваа тема. Покрај релевантната учебничка литература која се однесува на институционалната историја и поставеноста на одделните институции на ЕУ (со посебен акцент на Европската комисија), посебно внимание беше посветено на неколку важни дела.

На пример, книгата на Базин Ф., МаџиЉ–Сцарон Ј., под наслов *Лерендез-воус мангјуЉ, лес фантастигуетс авентурес ду цандидат Делорс*, Грассет (*За пропуштениот состанок, фантастичните авантури на кандидатот Делор*) (Париз, 1995) претставува своевиден расказ, кој преку анегдоти и портрети ја третира проблематиката на последните денови на водство на Делор на Европската комисија, неговите успеси и углед во меѓународни рамки и популарност. Особено е интересно што токму кога сите мислат дека тој ќе ја искористи својата популарност и ќе се презентира како кандидат за претседателската функција во Франција, тој одлучува во текот на едно неделно вечерно интервју пред целата нација да го изговори големото *НЕ*, одговарајќи на новинарско прашање дали има намера да се кандидира за Претседател на Франција. Во книгата се прави преглед на историските услови и влијанието на личноста врз работата на институциите.

Книгата на Жак Делор под наслов *ЛЉУнитЉ дЉун хомме, Ентретиенс авец Доминигуетс Њолтон (Единството на човекот, разговори со Доминик Волтон)*, (Људитионс Одиле Јацоб, 1994, Парис) претставува неизмерливо богат извор на податоци, бидејќи е изложена во вид на едно огромно интервју со илјадници прашања кое го води Директорот на Националниот центар за научни истражувања со самиот автор, т.е. претседателот на Европската комисија, Жак Делор. Во неа се доловуваат историските услови во Европа и во Франција, историскиот контекст во кој твори Делор и сите негови достигнувања. Книгата го покрива периодот на неговата политичка активност во Франција, која го прави оригинален и која му помага да стане еден од француските државјани кои директно даваат придонес во европската изградба. Неговата замисла да креира економска, монетарна, социјална и

политичка Европа, успева конкретно да ја спроведе во првите две области и отвара јасно дефиниран пат кон идни остварувања за другите две области.

Мемоарите на Жак Делор (Делорс, Јацгъуес: *Мјумоирес*, Плон, 2004, Парис) претставува лично сведоштво за целиот животен век на Жак Делор. Во воведот е даден краток осврт на неговото потекло, детство, а подетално е опишан периодот од неговата 19-годишна возраст до првото вработување во Банк д Франс, неговите синдикални активности, политичката активност во Социјалистичката партија на Франција, неговиот министерски мандат, функцијата европски пратеник како и опис на неговиот десетгодишен мандат во Европската комисија но и периодот потоа, кога одлучува да се посвети на академска кариера. Во неговите мемоари посебно се опишани условите, контекстот и конкретното значење на Белата книга, Единствениот европски акт, Делоровиот социјален пакет, договорот од Мастрихт. По мандатот во Брисел, го основа здружението *Наша Европа* чија мисија е унапредувањето на идејата за Европа и на крај се дадени неговите најдлабоки размислувања за тоа каква идна Европа им е неопходна на граѓаните за да ја чувствуваат поблиска до себе.

Книгата на Делор под наслов *Новиот европски концерт (Ле нуовеау цонцерт еуропјен*, Одиле Јацоб, 1992, Парис) претставува збирка од сите позначајни говори, обраќања и предавања кои ги одржал Жак Делор за време на својот десетгодишен мандат на чело на ЕК, а во рамките на Европскиот парламент, Центарот за европски студии во Брисел, Европскиот колеџ во Бриж и други. Во нив се содржани најважните теми на кои тој посветено работи. Со објавувањето на тие предавања се настојува да се поттикне размислување и дебата во однос на идните чекори кои треба да се превземат за одење чекор подалеку но и за подобро разбирање што точно значи Економска и монетарна унија, зошто е неопходен единствен пазар и политичка унија, една нова социјална Европа. Во книгата нејзиниот автор ќе изјави дека *европската изградба е колективна авантура. Секој може да придонесе преку својата работа.*

Истражувањето под наслов *Концептуализација и оценка на претседавањето со Европската комисија и белегот односно импактот на Жак*

Делор (Сцулс, Рогер, *Еџплаининг тхе Импакт оф Јаџџуес Делорс: Цонцептуализинг анд Ассесинг тхе Цоммисион Пресиденцс*, Цхарлестон, 1995, Соутх Царолина) го проучува, најпрвин, политичкото раководење кое е инхерентно поврзано со концептот на односи, односно врски со другите актери. Се објаснува дека станува збор за мрежа на врски и односи меѓу повеќе актери на различни нивоа. Во теоријата главно се зборува за неофункционалистички и интерговерменталистички стил на водење. И на крај, во истражувањето се става акцент на начинот на кој Делор ја води и ја зајакнува улогата на Европската комисија.

Особено важно дело е книгата *Жак Делор, перспективи на еден европски лидер* (Драке, Хелен: *Јаџџуес Делорс, перспективес дѢун лидер еуропЈуен*, Пóле Суд, 2001, Лондрес). Ова дело го анализира раководењето на Жак Делор на Европската комисија и неговото влијание врз интеграцијата и развојот на институциите, па оди и чекор подалеку во анализа на политичкиот легитимитет Комисијата и соодносот со нејзиниот Претседател. Заклучокот е дека Комисијата и нејзиниот претседател, се обидоа и успеаја, за краток рок, да утврдат граници на барањата на политичките лидери од земјите–членки во полза на едно супранационално, реално, политичко водство.

Истата авторка (Драке, Хелен: *Јаџџуес Делорс ет ла Цоммисион ЕуропЈуенне*, 2002, Страсбоург) со делото насловено *Жак Делор и Европската Комисија* има за цел да утврди во која мера деценијата на Делор може да претставува единствено реално политичко водство. Преку поврзувањето на поимите лидерство и водење во еден простор на истражување се утврдува влијанието на Претседателот на Комисијата кој поседува неспорен претседателски карактер, кој успева да ја зајакне Комисијата и да спроведе голем број на важни иницијативи. Во делото се зборува за предлогот на кандидатурата на Жак Делор, која била предмет на меѓувладин француско–британски консензус, реткост до тогаш, кој умее да го искористи мигот на времето и преку своето прагматично визионерство, да остане запаметен како “втор татко на ЕУ”.

2. Развој и поставеност на Европската комисија

2.1. Теории на европска интеграција

Научната дисциплина која се бави со теориите на европска интеграција произлегува од политичката наука, поточно од нејзината потесна област, меѓународните односи. Интеграцијата во контекст на Европската Унија се дефинира како процес во кој политичките актери од неколку национални средини се убедени да ги поместат своите активности во еден нов центар чии институции остваруваат надлежности над националните држави. Оваа дефиниција ги вклучува во себе и општествените и политичките аспекти. Се носат одлуки за креирање на нови политички институции кои имаат директен ефект и надлежност над дел од државните работи на земјите–членки.

Во осумдесеттите и деведесеттите години се прави анализа на процесот на управување со Унијата. Централното прашање е каков вид на политички систем е Европската Унија, како таа функционира и како може да се објаснат политичките процеси. Институциите не се само алатки во рацете на нивните креатори, туку постепено се стекнуваат со значителна сопствена моќ на влијание врз процесот на интеграција и функционирање на европскиот политички систем. Во центарот на анализата се процесот на европеизација на правилата на владеење, институциите и практиките на ЕУ. Се отвораат прашањата за легитимитетот, демократијата и транспарентноста и сето она што спаѓа во добро владеење.

По неколкуте фази на проширување, во 1986 год. Европската Унија брои 12 земји–членки: Франција, Германија, Италија, Белгија, Холандија, Луксембург, Данска, Ирска, Обединетото Кралство, Грција, Шпанија и Португалија. Во тоа време Европа се обидува да го надмине едноставното економско согласување и да отиде чекор понатаму и да создаде вистински политички ентитет кој ќе поседува заедничка монетарна алатка. Единствениот европски акт и Договорот од Мастрихт значително ја менуваат Европската Унија зајакнувајќи ја преку воспоставување на супранационални институции со многубројни надлежности.

Развојот на Европската унија од времето на нејзините зачетоци во вид на ЕЗЈЧ, па до денес, е предмет на повеќе теориски експликации, со различни теориски пристапи. Се смета дека двете носечки теории кои навидум се спротивставени, но кои во една холистичка призма даваат најсилен теориски инструментариум за анализа, се теориите на неофункционализмот и на интерговернментализмот. Првата теориска позиција смета дека европската интеграција се одвива по принцип на прелевање, секторски и со постепено линеарно ширење во различните сфери на општествено живеење. За неа можеме да кажеме дека става акцент на градењето на ЕУ одоздола нагоре, и со нагласок на супранационалните елементи, кои водат (или треба да доведат) до своевидно федерално интегрирање на европското општество. Другата теориска позиција, обратно, смета дека ЕУ е резултат на волјата на владите кои ја сочинуваат, односно интеграцијата ќе оди толку широко и длабоко колку што тоа ќе го детерминираат нејзините членки, но и геополитичките констелации.

Во ваквата дебата, улогата на Европската комисија има посебно место, бидејќи таа е онаа институција која е платена да размислува најевропски, а не национално, како и да го промовира супранационалниот интерес и карактер на ЕУ. Од друга страна, Комисијата е сепак креација (во персонална смисла) на земјите–членки, кои ги определуваат своите претставници во неа. Без намера да навлегуваме подлабоко во теориите на регионална/европска интеграција, овие теориски напомени се дадени само заради создавање на научниот контекст во кој се анализира функционирањето на Европската комисија, која пак е раководена врз основа на одредени принципи и процедури, во кои сепак и личниот белег на претседавачот има одреден маневарски простор да внесе и сопствени сфаќања за водењето на ова сложено тело.

2.2. Европска комисија

Европската комисија го носи ова име од 1993 година, а нејзин институционален претходник беше Високата власт – органот воспоставен во рамките на првата Европска заедница за јаглен и челик (ЕЗЈЧ), а со цел да ја спроведува наднационално организираната политика за јаглен и челик. Со договорите од Рим (1958 год.) се основаа Комисиите на Европската економска заедница (ЕЕЗ) и на Европската заедница за атомска енергија (Евроатом), а во 1965 год., со Договорот за спојување се формираше една единствена Комисија како орган за сите три заедници. Во шеесеттите и седумдесеттите години на 20 век, се смета дека Комисијата делува доста дискретно и во сенка. До пресврт доаѓа во осумдесеттите години, кога под раководство на тогашниот претседател Жак Делор, Комисијата се здобива со поголема и поактивна политичка улога. Таа нејзина проактивност резултираше со повеќе реформи, меѓу кои најзначајно беше усвојувањето на Единствениот европски акт (1986 год.) и Програмата за внатрешниот пазар и Иницијативата за формирање на економската и монетарната унија. Реформите во Унијата, а како резултат на Договорот од Мастрихт (1992 год.), како и тие што следуваа по него – Амстердам (1997 год.), Ница (2000 год.) и Лисабон (2007 год.) – придонесоа за делумно јакнење на Комисијата.

Во рамките на Унијата, Комисијата има три важни улоги:

1. таа претставува “двигател на интеграцијата”, улога што се должи на нејзиниот монопол во областа на законодавната иницијатива во процесот на донесување на правото на ЕУ.
2. таа е “чувар на договорите”, бидејќи се грижи за спроведувањето и примената на правото на заедницата.
3. таа е “извршната власт”, бидејќи, заедно со Советот на ЕУ, е надлежна за спроведувањето на правните акти на ниво на Заедницата и за реализацијата на буџетот.

Комисијата важи за оригинална европска инстанца од таков вид чии членови се правно обврзани да работат за доброто на Заедницата и да дејствуваат независно од националните влади. Комисијата во моментот брои 28 членови, наречени комесари кои доаѓаат од секоја земја членка на ЕУ. Секој од нив покрива по еден ресор. Комисијата ја води Претседател кој е

назначен од страна на Европскиот совет, кој го сочинуваат шефовите на држави и на влади, со квалификувано мнозинство и со согласност од Европскиот парламент. Потоа Советот пристапува кон назначување на целата Комисија, со квалификувано мнозинство, а по добиена согласност од Европскиот парламент.

Европската комисија, покрај Советот на ЕУ и Европскиот парламент, има централна улога при носењето одлуки во рамките на Европската Унија. Седиштето на Европската комисија се наоѓа во Брисел, а неколку служби се лоцирани во Луксембург. Нејзината администрација брои околу 32 000 вработени.

2.3. Институционална позиционираност на Европската комисија во периодот од 1985-1995 година

Целта на ова поглавје е да го елаборира контекстот во кој Жак Делор стапува на должност како претседател на Европската комисија, како и да ги предочи клучните промени низ кои минува она што со Мастрискиот договор ќе стане Европска унија.

Во рамките на Европската економска заедница, после десетгодишен период на криза, настапува позитивен пресврт по стапувањето на францускиот социјалист Жак Делор (“вториот Моне”)³ на чело на Европската комисија во 1985 година. Новата фаза на евроинтеграциите е резултат на низа претходни политички, економски и меѓународни предуслови, во време кога се јавува неопходноста од поголема кохезија и солидарност во Унијата. Делор се заложува за Економска и монетарна унија, на која гледа како на суштински елемент на процесот на интеграција. Истовремено, тој предлага низа социјални мерки преку Социјалната повелба, со која се гарантира социјалниот минимум на секој работник во Европа.

На 14 јуни 1985 год., Жак Делор му доставува на Советот на министри проект за воспоставување на внатрешен пазар, т.н. Бела книга која е презентирана од Комисијата, а одобрена од Европскиот совет во Милано на

³ Vankovska, Biljana, *Instituciите na EU : do Lisabon i po nego*, Skopje : Filozofski fakultet, 2010, str. 50.

29–30 јуни 1985 год. Во Белата книга се содржани 310 мерки за воспоставување слободно движење на лица, имот, услуги и капитал и за обединување на националните пазари во единствен пазар, најдоцна до 31 декември 1992 год. Оваа иницијатива е позната како *Цел 92*.

По повеќегодишна стагнација на тоа поле, во 1986 год. се донесува Единствениот европски акт (ЕЕА), кој стапува во сила на 1 јули 1987 год. Истиот претставува прва сериозна ревизија на основачките договори од Париз и Рим. ЕЕА е донесен поради неколку неопходни причини: со проширениот број на членки, процесот на одлучување станува покомплексен и потешок, а таквите тешкотии го забавуваат економскиот раст на Заедницата, која заостанува во однос на Соединетите Американски Држави и на Јапонија.

Со ЕЕА се воведуваат следните измени:

- Се основа Европскиот совет, односно се воведува практика на редовно одржување на средби на највисоко ниво, два пати годишно, кој прераснува во форум на кој се остваруваат најважните политички преговори и се донесуваат одлуки од стратешко значење.
- Се проширува надлежноста на Европскиот парламент и се воспоставува процедура на соработка меѓу ЕП и Советот на министри.
- Се проширува обемот на прашања за кои се одлучува со квалификувано мнозинство во рамките на Советот на министри.
- Се воспоставува Судот на прва инстанца.
- Се прошируваат надлежностите на Европската комисија во сферата на истражувања, технолошки развој, животна средина, регионална и социјална политика.
- Се усвојуваат мерки за воспоставување заеднички пазар, со дефиниран рок до крајот на 1992 год.

Со Единствениот европски акт се воведува постапка на соработка, која ги обврзува и Советот на министри и Комисијата пред донесувањето на одлуките да го консултираат Парламентот и да го земат во предвид неговото мислење кога станува збор за европски закони. Преку тој механизам на ко-одлучување

(подоцна, според договорот од Мастрихт) Парламентот добива нови овластувања во повеќе области, како што се слободата на движење, внатрешниот пазар, животната средина и друго.

Земјоделството е една од најжешките теми за преговори меѓу земјите. Во таа насока, на заедницата и беа познати потенцијалните проблемите кои би можеле да се појават поради протекционизмот, како и поради помошта која се дава, а која може да се одрази на меѓународната компетитивност. На тој начин, всушност, се попречува зголемувањето на извозот на земјоделските производи на пазарите и тоа се одразува и на развојот на земјоделството како сектор. Оттука, се дојде до сознание дека на Заедницата и е потребна заедничка земјоделска политика. Тие преговори се соочуваат со големи потешкотии, особено низ призма на Франција. Имено, таа е најголемата земјоделска сила во Унијата, по површина, но и по обем на производство. Затоа, разбирливо токму Франција има најголеми барања во поглед на заштитата на оваа дејност од страна на Унијата, особено во поглед на настапите на светскиот пазар. Со донесувањето на ЕЕА пред земјите-членки се поставува дилемата и предизвикот да го најдат одговорот на клучното прашање за балансот на придобивките од членувањето во ЕУ наспроти националните отстапки кои ги прави секоја земја. Во теоријата тоа се нарекува “цостс оф нон-Еуропе”. Одговорот е евидентен, бидејќи сите земји ставени во нов економски контекст и во рамки на единствен пазар, сфаќаат дека отстапките се нужни, но и корисни за националните интереси. Во меѓувреме доаѓа до пад на Берлинскиот ѕид во 1989 год., а со тоа се отвораат и нови предизвици на европскиот континент, но и можности за продолжување на европската интеграција.

Единствениот европски акт е потпишан во 1986 год., а стапува во сила на 1 јули 1987 год. Со него, за првпат на забележителен начин се врши промена на Договорот од Рим од 1957 год. Неговата основна цел е зголемување на бројот на надлежности на Унијата, преку воспоставување на голем заеднички пазар кој треба да стане функционален најдоцна до 31 декември 1992 год. На дотогашната листа се додаваат овластувања и во следните области, како што се: социјална политика, истражување и развој, животна средина и соработка на поле на надворешната политика.

Спроведувањето на ЕЕА оди со Делоровиот пакет И од 1988–1992 год., кој го носи името на тогашниот претседател на Европската комисија. Со ЕЕА се отпочнува процес на укинување на физичките бариери, односно укинување на границите, административните и даночните норми кои треба да овозможат создавање на – *Европски пазар* – до 1992 год. На институционален план ЕЕА овозможува подобрување на капацитетите за одлучување и поефикасно носење одлуки од страна на Советот на министри, а Европскиот парламент се доближува до функцијата на вршење вистинска законодавна власт.

Договорот од Мастрихт (1992 год.)

Формалното создавање на ЕУ се случува по потпишувањето на Договорот од Мастрихт, кој е познат и како Договор за Европска Унија, (ДЕУ) од февруари 1992 год. Договорот од Мастрихт ќе дефинира повеќе прашања:

- ќе ја дефинира Економската и монетарна унија;
- условите за нејзино воспоставување;
- до каде е Унијата денес;
- која е целта на Монетарната унија;
- единствената валута на Унијата;
- судбината на ацџуи–то;
- кој авторитет ќе управува со валутата;
- кои ќе бидат нејзините овластувања.

Фактори кои го поттикнале изготвувањето на ваков тип на договор се: обединувањето на Германија, потребата од надминување на демократскиот дефицит, распадот на Источно–европскиот блок, новите закани по безбедноста, како и унапредувањето на внатрешниот пазар на Унијата. Во договорот за ЕУ се потврдува дека Унијата ќе ги респектира националните идентитети на своите држави–членки. Во завршниот дел на документот се вклучени новини кои имаат јасна федералистичка содржина како што е единствената валута, укинувањето граници и европското државјанство.

Новините кои ги носи овој договор се:

- Воведување структура на столбови во ЕУ: (првиот) европска заедница, (вториот) правда и внатрешни работи и (третиот) заедничка надворешна и безбедносна политика.
- Проширување на надлежностите на Унијата во области како што се: индустриска политика, заштита на потрошувачите, образование и професионално усовршување, култура.
- Соработка на поле на правда и внатрешни работи: соработка која се остварува по прашања за азил, преминување на надворешните граници на Унијата, имиграциона политика, борба против дрога, меѓународен криминал, полициска соработка во однос на тероризам, царинска соработка.
- Воведување на заедничка надворешна и безбедносна политика за да се сочуваат заедничките вредности, основните интереси и независноста на Унијата, зачувување на мирот и јакнење на меѓународната безбедност, јакнење и развој на демократијата и правната држава и промовирање на меѓународната соработка.
- Проширување на надлежноста на ЕП: секоја новоконституирана ЕК мора да добие одобрение од ЕП. Европскиот парламент се стекнува со надлежност на соодлучување во областите на внатрешниот пазар, заштитата на потрошувачите, животната средина и сообраќајот. Јакне и контролната функцијата во однос на комунитарниот буџет.
- Воведување на европско државјанство: истото не го заменува националното државјанство туку само го дополнува и тоа е главната уставна новина на Договорот за Европска Унија. Станува збор за псеудо–државјанство кое сепак ги гарантира следните права:

1. слобода на движење и престој на териториите на сите држави–членки;
2. активно и пасивно избирачко право на општинските и европските избори, без оглед дали граѓанинот се наоѓа на територијата на држава членка која не е негова матична држава;
3. дипломатска и конзуларна заштита од било која држава членка на ЕУ додека граѓанинот се наоѓа на територијата на трета држава во која неговата матична држава нема свое дипломатско претставништво;
4. право за поднесување петиција до ЕП и поплаки пред Европскиот омбудсман.

- Економска и монетарна унија: станува збор за воведување на заедничка валута (евро) во три фази, со краен рок до почетокот на 1999г. Истовремено се воведуваат две институции кои се одговорни за нејзиното функционирање: Економската централна банка и Европскиот систем на централни банки.
- Се основа Комитетот на региони, односно се воведува уште едно консултативно тело со цел да ги застапува интересите на локалните власти.
- Проширување на моќта на Европскиот суд на правдата: за санкционирање на државите во случај на нивно непридржување до неговите одлуки или непочитување на европското право.
- Воведување на институцијата Европски омбудсман: за заштита на човековите права во случај кога истите се прекршуваат од страна на органите на Европската Унија.

Меѓувладините конференции кои беа водени за политичка Унија и за економска и монетарна Унија, резултираа со потпишувањето на Договорот од Мастрихт, кој стапи во сила на 1 ноември 1993г. Во оваа смисла треба да се напомене дека овој Договор во Франција беше ратификуван со референдум на 20 септември 1992 год. Референдумското прашање гласеше: Го одобрувате ли предлог–законот кој до францускиот народ го поднесува Претседателот на Републиката (Франсоа Митеран) со кој се дозволува ратификација на Договорот за Европска Унија? Резултатот беше тесен: 51% од граѓаните одговориле со ДА, а 49% со НЕ.

Со ДЕУ се воведува политиката на столбови, во кои постојат различни процедури на одлучување и различен степен на комунитаризација.

- Првиот столб ги опфаќа т.н. “интегрирани политики” – т.е. одлуки кои ги носат институциите на Заедницата (како на пример, заедничка земјоделска политика).
- вториот столб со т.н. “поделени политики” меѓу Европската Унија и државите (јавно здравство, европски патни мрежи).
- трет столб на “меѓувладини политики” како заедничката надворешна и безбедносна политика, полициската и судска соработка во кривична област, оставајќи им простор на државите–членки да ја зачуваат својата сувереност.

Со договорот од Мастрихт се утврдува и принципот на субсидијарност, според кој Европската Унија може да интервенира само кога е неспорно дека заедничката активност ќе биде многу поефикасна отколку во случај таа да треба да се води во изолирана акција, односно на ниво на одделните земји. Со ДЕУ, Европскиот совет станува клуч на политичкото дејствување на системот. Со зголемувањето на бројот на членките, но и со предвидувањата за идни проширувања, Европскиот совет речиси и да не го користи системот на едногласност кој систематски го парализира одлучувањето. Се утврдува праг за мнозинство (71% од гласовите) со кои се ограничуваат ситуациите на блокада, односно станува збор за квалификувано мнозинство. Договорот од Мастрихт се спроведува врз база на “

Делоровиот пакет ИИ”

од 1993–1999 год. како продолжение на првиот пакет. Станува збор за ограничување на расходите, посебно оние кои се поврзани со заедничката земјоделска политика, за да се зголемат изворите на приходи.

Во овој период, Европската Унија се проширува и со три нови но развиени земји: Австрија, Шведска и Финска. Предизвикот за воспоставување на единствената валута, *еврото*, е новиот хоризонт за третиот милениум.

3. Политичко водство

3.1. Теориска анализа на политичко водство

Проучувањето на концептот на политичкото водство во демократски контекст претпоставува првенствено волја да се надминат и скршат одредени табуа кои постојат во политичката наука. На нормативен/вредносен план треба да се прифатат и признаат можностите не само на демосот како колективитет, туку и да се признае дека демократските исходи понекогаш зависат од постоење простор и легални можности во кои личен придонес ќе даде секоја компетентна и добронамерна индивидуа. Условно, неа ја именуваме како *политички лидер*, односно личност која може да се обиде да повлијае, да ги ориентира па дури и да ги трансформира, за добро или за лошо, границите на возможното, според сопствена концепција на она што е во општ интерес.⁴ Врз база на овие трансформации, но и нивните последици на долгорочен план, како и врските кои се воспоставуваат меѓу лидерот и демократската јавност, произлегува она што ние го нарекуваме политичко водство.

Лидерот претставува и инкарнира промена, дури и ако најчесто тоа не го прави сам. Искуството наведува на заклучок дека популарноста која ја уживаат политичките личности се зголемува токму поради одржувањето на тековните состаноци на челниците од политичката елита, но и поради медиумскиот акцент врз нив. Истите ги претставува како феномени кои се повеќе карактеристични за денешниот политички занает. Ако анализата на политички лидер станува составен дел од секое истражување за политичко водство, истражувачите ќе мора да ги надминат аналитичките, па дури и методолошките предизвици. Почитувајќи ја, сепак, аналитичката и методолошката рамка, сеуште е легитимно прашањето за тоа како најсоодветно да се измери влијанието што го има еден официјален политички претставник (или претставници) врз структури кои би требало да бидат

⁴ Lulin, Elisabeth : *Paradigmes et caetera, Les ressorts du leadership politique*, article publié dans Societal, n. 40, 2003.

демократски, а од кои би требало да произлезе таа индивидуа. Какво е видувањето на односите на следбениците и политичкиот лидер, кој физички е истовремено и дистанциран и близок, а благодарение на владеењето со умешноста на политичката комуникација или благодарение на еден не толку видлив елемент кој е поврзан со неговата лична харизма.

За односите меѓу лидерот и политичкото водство треба да се има предвид следново:

– капацитетот и личните способности на лидерот (на англиски *skills*) кои ги стекнал од претходното искуство и неговите познавања, знаења и умешност но и ресурсите со кои располага во средината во која твори, но и неговиот личен карактер, кои ја определуваат неговата институционална улога.

– контекстот во кој тој твори, вклучително и *духот на времето*, или *тенденциите, модата*, од кои зависи начинот на водење на политиката.⁵

Откако сме ги разбрале и разграничиле концептите на *политичко водство* – или како што се нарекува *лидершип* и политички *лидер* - а посебно нивните заемни врски, а имајќи го во предвид и полето на истражување кое го претставува Европската унија, ќе преминеме на вториот дел, односно на анализа на чисто емпириска основа за постигнувањата на Делор во рамки на Унијата. Во наредниот, третиот дел, низ синтетичка анализа ќе се обидеме да го анализираме неговото делување во Брисел, кое посебно се истакнува преку неоспорниот претседателски карактер, не само преку неговите обиди кои повеќе беа оспорувани, туку повеќе преку обидот да се стекне со легитимност на ниво на неговата одговорност. Успесите од таа битка резултираа со еден Претседател на Комисијата кој е многу полегитимен на внатрешен план, но и зајакната позиција на надворешен план преку улогата која ја има во Комисијата.

Политичкото водство произлегува од низа елементи кои постојано се составуваат и раздвојуваат. Динамичниот пристап е тој кој може да дозволи

⁵ Drake, Helen: *Jacques Delors, perspectives d'un leader européen*, Pôle Sud, 2001, Londres

објаснување за силните моменти и моменти на губење на влијанието со кои се соочува еден ист политички лидер на подолг рок. Со тоа се релативизира единствениот биографски момент кој може да доминира наспроти ризикот за преценување на односот на самата индивидуа. Наспроти чисто биографската перспектива која ризикува да се наметне врз животот на политичкиот лидер како еден вид на телеологија или друга линеарна логика чија цел е создавање на унитарна слика за лидерот,⁶ многу е важно тој да биде прикажан и како некој кој е способен да управува со секој настан преку сопствената волја.

Во случајот на Делор, таквиот пристап ќе ни овозможи да се воочи разликата која постои меѓу силните медиумски слики кои постојат за еден надарен лидер и кој е предодреден да ја продлабочи европската интеграција и реалноста со еден атипичен живот. Легитимноста на еден политички лидер се појавува во односите на лидерот и контекстот. Да се изврши класификација на еден политички лидер во зависност од легитимитетот кој го стекнал или кој го изгубил во текот на спроведувањето на своите функции е составен дел на секоја анализа за неговото политичко водство, без разлика дали таа е аналитичка или квази-интуитивна. Генерално, еден политички лидер е легитимен и надвор од неговата институционална позиција во структурите на власта, доколку успее да го убеди јавното мислење дека тој многу повеќе одговара на потребите на времето, односно ако успее да ја покаже својата способност дека умее да “ја почувствува историјата”. Лидер кој ќе успее да ги трансформира околностите во кои се наоѓа, стил на политичко водство кое го практикувал Жан Моне⁷, ќе треба да и докаже на својата публика, елита, гласачко тело, дека таа трансформација е неизбежна. Без легитимитет, институционалните или материјалните ресурси на еден политички лидер се без сомнение корисни но со определено времетраење, кое постепено се намалува, а тоа посебно се гледа во случајот на Делор. Улогата која ја игра политичкото водство како клучен фактор за европската изградба уште од 1950 год. неизбежно е поврзана со прашањето за легитимитетот, благодарение на кој анализата за политичката изградба е уште пофасцинантна и неопходна. Просторот за маневрирање на Претседателот на

⁶ Delors, Jacques : *L'Unité d'un homme, Entretiens avec Dominique Wolton*, éditions Odile Jacob, 1994, Paris, p. 333.

⁷ Drake, Helen: *Jacques Delors et la Commission Européenne*, 2002, Strasbourg.

Комисијата, која уште од основањето на супранационалните европски институции беше оспорувана, е интересно проучување на највлијателното политичко водство, а тоа е деценијата на Жак Делор, кој несомнено е составен дел на историјата на европската изградба. Соодносот меѓу надлежности, норми и контекст, функционираше особено во важни моменти од претседавањето на Делор со кои се оформи неговиот легитимитет како лидер а последователно на тоа и силно европско политичко водство.

Во рамки на политичко–административниот систем на заедницата отсекогаш постоел еден степен на институционална нејаснотија, која е најмногу истакната кога станува збор за Европската комисија. Системот на Заедницата беше изграден врз база на недоречености во основачките договори и на голем број на перипетии во рамки на институциите, а врз база на прецизни одредби од правната и законската рамка на супранационалната институција.

Комисијата се развиваше по пат на експериментирање и проба и тоа посебно преку степенот на толеранција кој и е доверен во секој момент преку меѓувладин консензус и преку конкретните барања кои произлегуваат од надлежностите на Комисијата. Условите во кои беше основана Комисијата, преку желбата да се помират интересите за кои, а priori, се мислеше дека се непомирливи, ја направија Комисијата еден вид на институција без определени цели, повеќе ослонувајќи се на ветувањето за можност на основање на европска влада, а понекогаш соочувајќи се со неодлучноста или индиферентноста на владите пред напредокот за европска изградба.

Соочувајќи се со тие неизвесности и структурни нејаснотии, Претседателот на Комисијата успева сепак да ги спроведува големите насоки на својата институција низ јавната европска политика. Претседателот на Комисијата честопати е изложен на притисоци но и на ненадминливи спорови кои постојат меѓу националните влади кој самиот тој се обидува да ги надмине. Со доаѓањето на Делор на чело на Комисијата, беше очигледно дека

силен Претседател за кој важеше⁸ ќе ја искористи можноста да ги даде насоките за текот на европската изградба, но и доста ќе се изнамачи.

За да се објасни влијанието на Жак Делор, ќе треба да се пристапи кон концептуализација и евалуација на претседавањето со Комисијата. За таа цел, ќе се обидеме да понудиме анализа на претседавањето со Европската комисија, и тоа низ една специфична призма – односно, како позиција на и за политички лидершип, и тоа на три нивоа :

– Првото ниво е ниво на односи кои постојат меѓу лидерот и неговите соработници.

– На второ ниво се прави типологизација на стилови на лидерство на Претседатели со Комисијата преку следните основни типови: нео-функционалисти и интерговерменталисти и тоа преку анализа на начинот на водење на Комисијата.

– Трето, станува збор за проучување на самата личност на лидерот.

Студиите потврдуваат дека типот на лидершип кај Жак Делор најмногу одговара на профилот на едноставен еврофедералист. Луѓето кои имале можност да бидат блиску до него или да го проучуваат неговото дело сметаат дека тој поседувал посебен капацитет за концепти и методи. Политичкиот лидершип е појава која фасцинира, но и која е сеуште многу малку разбран феномен. Идејата и ефектите на она што го нарекуваме модерно како лидершип не би имале смисла доколку не постои однос меѓу “лидер” и “воден”, односно “водач” и “водени”. Станува збор за интеракција чија целина формира “мрежа на односи”.

Целината на таа мрежа на односи, како што е претседавањето со Европската комисија, се спротивставува со другите функции на лидершип и ни овозможува подобро да ги разбереме потенцијалот на лидершипот и неговите ограничувања.

⁸ Bazin F., Macé-Scaron J. *Le rendez-vous manqué, les fantastiques aventures du candidat Delors*, Grasset, 1995, Paris, p. 115

3.2. Видови на легитимитет

Моќта најчесто се смета за однос помеѓу социјални/општествени актери: индивидуи, социјални групи или социјални класи. Или како што вели Макс Вебер, односот на моќ се набљудува кога една индивидуа ја исполнува или апстинира да ја исполни, согласно волјата на другата индивидуа, активноста која спонтано не би ја спровел или би ја спровел.⁹

Во политиката, власта е способност да се стекнат работи и однесување на индивидуи така како што посакуваме.

Според Макс Вебер, авторитетот на една индивидуа врз друга постои благодарение на неговиот легитимитет. Тој посебно ги истакнува различните извори на легитимитет, кои одговараат на карактерот на авторитетот, а кои се прифатени и признаени од страна на властите. Вебер разликува три вида на легитимитет: рационален, традиционален и харизматичен.

Рационалниот легитимитет почива врз компетентноста и валидноста на статусот. Се нарекува и легален легитимитет. Легитимитетот произлегува од законите и општите правила. Овој вид на легитимитет го организира функционирањето на политичката власт. Тоа води кон доминација на државата и бирократска организираност. Личноста има моќ благодарение на функцијата, која ја прави легален авторитет, а не поради личните способности и релации, како што е тоа случај кај харизматичниот легитимитет. Претставниците на рационалниот легитимитет имаат дел од политичката власт, а тоа значи дека нивниот авторитет е легитимен. Поделбата на власта на законодавна, извршна и судска беше воведена за да не може ниту една индивидуа да ги поседува сите власти.

Традиционалниот легитимитет почива врз задолжителниот карактер на вообичаеното правило, според традицијата и обичаите. Во феудалното општество по традиција му служиме на кралот или на племенскиот водач. Ограничувањата на овој тип на власт се дефинирани од самата традиција. Кога самата традиција не поставила граници тогаш шефот поседува апсолутна власт, која самиот тој ја ограничува.

⁹ Вебер, Макс : *Привреда и друштво*, том I и II Просвета, 1976, Београд.

Харизматичниот легитимитет произлегува од признанието на општеството за посебниот карактер на лидерот по кој тој се разликува од другите индивидуи во општеството. Овој тип на легитимитет постоел отсекогаш и во феудалното општество и во современото, а неговите претставници се најчесто силни личности кои подоцна ќе се стекнат и со друг вид на легитимитет (рационален) како Наполеон, Де Гол и други.

Забележуваме дека сите три вида на легитимитет можат да се комбинираат и да се менуваат од еден во друг. Според социологот Макс Вебер доминацијата е секогаш легитимна. Концептот за легитимноста се однесува на поимот за општествено признание.

3.3. Водство (лидершип)

Претседателот Жак Делор на чело на Европската комисија и неговото влијание врз интеграцијата и институциите на заедницата е тема за која е пишувано доста. За разлика од другите автори кои го разгледуваат овој проблем само низ анализа на капацитетот за убедување, интервенирање или поттикнување на одлуките и политиките на заедницата, Елен Дрејк пошироко си го поставува прашањето за политичката легитимност на Комисијата и на нејзиниот Претседател. Постои поголема заинтересираност за анализа на трансформациите кои ја одразуваат сликата и перцепцијата за Комисијата и за нејзиниот Претседател. Според Дрејк, она што ја прави оваа декада специфична и нејзиниот водач специфичен, е повторното дефинирање на местото кое и е доделено на Комисијата и на нејзиниот Претседател во рамките на европските институции. Во момент на неговото назначување, супранационалниот авторитет на институцијата е доведен во прашање, но веднаш по неговото именување, ќе стане признаен, и тоа уште во 1985 год. како еден од основните поттикнувачки моменти на интеграција на Заедницата која ќе кулминира со воспоставувањето на Единствениот пазар во 1992 год.

Меѓународниот ноториетет кој го стекнува самата личност, власта и влијанието кои тој ги спроведува, повеќе од својствени за Претседател на

комисијата, се низа на елементи кои го прават поразличен од неговите претходници. Активностите на Делор им донесоа неоспорна легитимност на европските институции и на Комисијата и овозможија да покаже нов вид на владеење со Европа. Неговиот успех покажува дека знаел да ги прошири посебните практики на институциите но и општите услови со кои може Претседателот на Комисијата да се здобие со авторитет и политичка легитимност. Во однос на прашањето за легитимноста на Комисијата и на нејзиниот Претседател, авторот подвлекува неколку дилеми, за институциите кои се и политички и бирократски, растргнати меѓу одговорноста, идентитетите и спротивставените интереси: европски, национални и секторски.

Да се проучува дали врската на Жак Делор со Европската комисија е можеби единствен лидершип, претставува доста широка тема. Но целта на овој вид на анализа е да се утврди до која мера деценијата на Делор претставува единствен политички реален лидершип. Во обид да се прецизираат термините *лидершип* и *политички лидер*, посебно низ нивната взаемна поврзаност, истакнувајќи го посебниот контекст во Европската Унија како поле на истражување, се врши анализа на творењето на Делор на европско ниво. Во оваа анализа се истакнува влијанието на Претседателот на Комисијата низ неоспорниот претседателски карактер и тоа преку неговите обиди, неоспорни и оспорувани, трудејќи се да се постигне легитимитет на тоа ниво на одговорност. Авторката заклучува дека деценијата на Делор претставува единствено политичко водство, бидејќи за време на неговото претседавање со Комисијата беа тестирани и надминати, во мошне краток рок, границите на барањата на политичките одлучувачи од земјите–членки во полза на едно политичко водство кое е навистина на супранационално ниво.

Од 6 јануари 1985 година до 23 јануари 1995 година, поточно десет години и три недели, Жак Делор, како Претседател на Европската комисија спроведе вистинско политичко водство во европски рамки. Според Динан (1994)¹⁰ во текот на целиот тој период Делор стана и *вториот државник на меѓузависноста*, вистински наследник на извонредниот претходник Жан Моне.

¹⁰ www.politique-europeenne.eu

Политичкото водство кое го практикуваше Жак Делор, по своето времетраење, стил и последици, останува без преседан во историјата на европската изградба. Со тоа *случајот Делор* останува можеби единствен или пак претставува училишен пример на европско политичко водство.

4. Жак Делор

4.1. Политичкиот профил на Жак Делор

Жак Лусиен Жан Делор е роден на 20 јули 1925 год. во Париз. Долги години живеел во народните квартави на истокот на Париз, односно таму каде што е присутен споменот на револуциите од 19 век. Парижанец, единец, го имал целото внимание на неговите родители со скромни примања. Неговиот татко Луј бил ситен службеник во Народната банка на Франција. Неговата мајка Жана го напушта своето работно место како секретарка за може да му се посвети на одгледувањето на синот единец и да му помага на својот сопруг во правањето лимонада, што било извор на дополнителен приход во семејството. Посетувајќи на почетокот црковно училиште во квартот, брзо го напушта и се преместува во општинското училиште Сен Мор каде ги добива најдобрите оценки.

Сонувајќи заедно со неговата мајка за студии по кинематографија, тој е приморан да го остави тој сон на страна, поради реалната состојба, но и поради силниот татков авторитет и во 1944 година станува практикант во Народната банка на Франција каде работи и неговиот татко. Продолжува на студии по банкарство но истовремено се посветува на читање книги, особено се што ќе му се најде при рака од областа на економија, историја и политички науки. Во 1947 година стапува во брак со Мари Лефеј, колешка од банката, со која ги споделува истите синдикални убедувања. На негово барање, неговата сопруга ја напушта работата во банката за да се посвети на одгледувањето на нивните две деца, ќерката Мартин, родена 1950 година и синот Жан-Пол, роден три години потоа. Двете деца, израсните од нивната мајка, знаат дека можат да сметаат на расположливоста на нивниот татко, но позната им е и неговата екстремна строгост кога станува збор за учењето. И двете деца на професионален план ќе ги следат стапките на нивниот татко, Мартин ќе биде присутна и во политичкиот живот на Франција, а нејзиниот брат, новинар по професија, ќе ја наруши семејната среќа со неговата прерана смрт од леукемија во 1982 година.

Жак Делор по професија е економист и француски политичар. Од 1945 до 1962 год. ја гради својата кариера во Банк д Франс и во полициската станица во Плен. Во тоа време Жак Делор е доста активен на синдикален план, за него тоа е една сосема поинаква атмосфера од политичката, која му овозможува да напредува и на интелектуален и на професионален план.

Во 1969 год. е назначен за советник во Кабинетот на премиерот Жак Шабан–Делма, надлежен за социјални работи и култура, а подоцна е советник и за економски, финансиски и социјални прашања. Во 1974 год. станува член на Социјалистичката партија. Од 1974–1979 год. е професор на Универзитетот Париз–Дофин и на ЕНА, најреномираното училиште за државна администрација. Од 1979–1981 година тој е пратеник во Европскиот парламент и е Претседател на Комисијата за економски и монетарни прашања. Иницијатор е на Европската социјална повелба (од 1961 год.) и на програмата Еразмус. Во периодот 1981–1984 год. ја извршува функцијата француски министер за економија и финансии. Од 6 јануари 1985 год. до 22 јануари 1995 год, во текот на три мандата, ја врши најзначајната функција – како претседател на Европската комисија. Го завршува мандатот со третиот бран на проширување: со Австрија, Финска и Шведска.

Во претходен договор меѓу Франсоа Митеран и западно–германскиот канцелар Хелмут Кол, тој е повикан да биде претседател на Комисијата на европските заедници, која покасно ќе стане и Европска комисија. Жак Делор ќе остане запомнет како највлијателниот и најмаркантниот претседател на Европската комисија.¹¹

Делор има желба да оди чекор подалеку во европската изградба за да исчезнат трговските бариери и даночните граници. Во 1991 год., за време на една емисија насловена како *Исчекорот на векот*, на францускиот национален канал 3, во делот за динамизирањето на процесот на ЕУ, изјавува : “Кога во 1984-1985 година го почнав проектот за голем пазар, индустријалците го поддржаа тој проект. Денес токму истите индустријалци ги повикуваат државите да направат чекор напред, а јас нема да им го кажам спротивното,

¹¹ Grant, Charles : *Delors : architecte de l'Europe*, 1995, Georg, p. 196

потребно ни е тоа поттикнување, во спротивно, ќе добиеме впечаток дека не напредуваме според ритамот на настаните”.¹² Уште тогаш Делор посакува Европа која ќе биде компетитивна на САД и на Кина, а дури кога ќе се постигне таа цел, ќе може да се почне со изградбата на социјална Европа.

По 1994 год., иако сите анкети покажуваат дека тој е фаворит за претседателските избори во Франција, кои треба да се одржат наредната година Франција, сепак на 11 септември 1994 год. тој одлучува да не ја презентира својата кандидатура. И покрај силните притисоци од Социјалистичката партија, тој одлучува да не биде кандидат, воден од помислата дека ќе го нема неопходното мнозинство за да ја води својата политика. Во 1995 год. тој е претседател на изборниот штаб на кандидатот на Лионел Жоспен за Претседателските избори. Истата година ќе биде назначен за Претседател на меѓународната комисија за образование на УНЕСКО, која ќе ја врши до 1998 година.

Од 1995–1999 година, Делор претседава со Административниот совет на европскиот колеџ во Бриж, Белгија. Од 2000 година го води Советот за вработување, приходи и социјална кохезија. Од 1996–2004 година е претседател е на Здружението *Наша Европа*. Во момент на основање на здружението, новинарката Клер Треан од *Ле Монд* ќе напише дека: “овој поборник за Европа, таму каде што е сега, ќе има веројатно поголема слобода да размислува што сака и да го кажува тоа што го мисли”. Иако повлечен од политичкиот живот и понатаму активно учествува во јавните дебати а посебно ја дава својата отворена поддршка за создавање на Устав за Европа, посебно во периодот на референдумот во Франција во 2005 година. Во 2007 година почнува ангажман за основање на европска енергетска заедница за да се зајакне моќта за преговарање на Европската Унија со производителите на нафта и гас.

Жак Делор е Доцтор хонорис цауса на 24 универзитети и добитник на голем број на награди, меѓу кои и наградата Ерасме во 1997г. Работлив булимичар, како што ќе го наречат англиските хроничари, успеал да ја одржи

¹² Delors, Jacques: *Mémoires*, Plon, 2004, Paris, p. 25

рамнотежата меѓу професионалниот и приватниот живот.¹³ Заедничките ангажмани со неговата сопруга и споделената страст за кинематографија, театар и музика му помагаат да ја постигне таа рамнотежа.

Благодарение на Жак Делор, размислувањата за Европа отидоа чекор подалеку. Тој ја гледа Европа како федерација на европски нации, бидејќи смета дека идентитетот на нациите е од суштинско значење, за да може самата таа да напредува, без притисок однадвор, за да може да ги воспоставува законите на пазарот и да биде способна да го одбрани она што претставува нејзин идентитет : слободата и солидарноста.

Четвртина век по Жан Моне и Роберт Шуман, Жак Делор е дел од втората генерација на татковците на Европа, онаа на економска и монетарна унија и на битката за политичка унија.

4.2. Раководење со Европската комисија во периодот од 1985-1995 година

Кога Делор доаѓа на чело на Европската Комисија, Европа е исправена изборот “да преживее или да падне”, како што ќе каже самиот.¹⁴ Во сите земји се истакнуваа недостатоците во институционалното функционирање. Европската Унија е пред се економска, но и политичка организација која е во постојан развој. Заради сложената институционална структура и специфичните механизми за донесување на одлуки, таа не може да се класифицира во ниту една позната категорија на политички ентитети и меѓународни организации. Комбинацијата од споделување на власта и координацијата меѓу државите–членки, ја прави Унијата нов “неидентификуван политички објект”¹⁵, според Жак Делор, алудирајќи при тоа на популарниот назив неидентификуван летечки објект, НЛО.

¹³ Delors, Jacques: *Mémoires*, Plon, 2004, Paris, p. 17.

¹⁴ Delors, Jacques: *Mémoires*, Plon, 2004, Paris, p. 197.

¹⁵ Ванковска, Билјана : *Институции на Европската Унија*, Филозофски Факултет, 2008г. Скопје, (стр. 16)

Уште на почетокот на мандатот, Делор се залага за Европа на рамномерен развој. Идејата не била само да се воспостави голем пазар, но заедно со тоа да се донесат политики кои ќе му помогнат да профункционира и да го придружува, а тоа беше возможно само преку одржување на конкуренцијата, хармонизација на фискалната политика, на земјоделските и на регионалните политики, индустриска соработка, а потоа сето тоа и да се реализира конкретно. Но за да се мотивираат претприемачите, истражувачите и работниците, а особено заради свесниот витален интерес на европската димензија, потребно ќе биде самите тие да бидат своевидни актери на тие промени.

Времето во текот на кое Жак Делор претседава со Европската комисија е познато како *Делорова комисија* а тоа е периодот од 1985–1995г. која е прочуена по:

1. усвојувањето на Единствениот европски акт (1986г.);
2. Воспоставување на единствен пазар;
3. Дефинирање на Економската и монетарна унија;
4. Усвојување на единствената валута (еврото);
5. Изготвување на Социјална повелба;
6. Договорот од Мастрихт (1992г.)

Во тој десетгодишен временски период, во рамките на Унијата се случуваат големи промени, бројот на земјите од Европа кои сакаат да и се приклучат на Унијата е се поголем, се случува падот на Берлинскиот ѕид, се јавува и желбата на источните земји за влез во Унијата. За историјата на самата Европска Унија самиот Делор ќе изјави дека таа не може да се спореди со мирна долга река.¹⁶ Во нејзината историја се испреплетуваат диманика, стагнација и последователни кризи.

Унијата во тој период се соочува со институционален проблем: Комисијата е таа која предложува и која го има ексклузивното право за превземање на законодавна иницијатива, Советот на Министри разгледува и одлучува, а Европскиот парламент е само консултиран за европските закони. Сето тоа создава блокада, затоа што најголемиот дел на одлуки кои се

¹⁶ Delors, Jacques: *Mémoires*, Plon, 2004, Paris, p. 171.

однесуваат на остварување на заедничкиот пазар треба да се донесат едногласно. Доволно е една земја да одбие да го усвои предлог законот за да истиот не успее. Во тој период на стагнација поради неповолните економски прилики, забавен раст, зголемување на невработеноста, енормно зголемување на цената на нафтата и монетарна нестабилност, се поттикна освестувањето и години кои потоа донесоа новини.

Во првите денови од стапувањето на функцијата, Делор ја има ентузијастичката поддршка од Емил Ноел, еден од татковците на Европа и Генерален секретар на Комисијата уште од нејзиното основање. На оваа авантура го придружува неговиот Шеф на кабинет, Паскал Лами, кој брзо успева да се наметне како авторитет кој ја ужива почитта од сите, поради своето знаење и работен капацитет, но и поради неговото постојано чувство на страв што е неопходно за да се покрене целата таа административна машинерија да излезе од скептицизмот и да почне да работи со повеќе ентузијазам и дисциплина. Комуникацијата е многу важна за да бидеме добро разбрани а особено за да се надминат разликите во целите кои си ги поставува Комисијата и одлуките на државите–членки. За да се постигне сето тоа, потребна е постојата потрага по инспирација од татковците на сите европски договори, низ духовниот пристап, за да се изнајдат решенија.

Во однос на Делоровите пакети И и ИИ, донесени во 1987 г. и 1993 г. кои се однесуваат на сите неопходни финансиски одредби за да може Европа да функционира, ќе одлучуваат Министрите за надворешни работи, а не за тие за финансии, заедно со Комисијата, за распределба на фондовите меѓу земјите. За самиот поим *Пакет*, ќе споменеме дека истиот е поврзан со самиот Делор, кој го употребил поимот сосема случајно уште при пристигнувањето во Брисел, вртејќи се во круг со преговорите. Под “пакет”, Делор подразбирал генерален компромис во однос на сите отворени прашања по сумирањето на резултатите на сите оние кои се за и против во однос на сите отворени прашања, наместо да се разговара за секое прашање одделно. Делоровиот пакет ИИ се однесува на финансиските перспективи и заедничките политики на Унијата од 1993 до 1999 година, со посебен осврт на сложеното прашање поврзано со субсидијарноста.

Знаејќи дека ќе биде усвоена Белата книга, Делор ги известил сите шефови на држави и на влади дека таа не ќе може да се спроведе со постоечките правила на договорот кој предвидува едногласна согласност за речиси 90% од мерките. Во Белата книга се содржани голем број на измени кон кои државите–членки треба да пристапат за да можат да создадат “простор без граници”.

Таа првична идеја им наликувала на застрашувачка, но тоа било неопходно за да се воспостави заедничкиот пазар. Затоа Французите и Германците предложиле нов текст на договорот. За тој нов текст, Делор ќе изјави дека наликува на Планот Фуше 2.¹⁷ Планот Фуше е проект за основање на конфедерација меѓу шесте земји сега основачки на ЕУ, која Генералот Де Гол не успеал да ја реализира во 1961 и 1962 г. а било идеја на францускиот дипломат Кристијан Фуше. Станува збор за договор кој во суштина става акцент на надворешната и на безбедносната политика, се предвидува спроведување на заедничка политика за надворешни работи и координација на политичките и на економските аспекти во областа на одбраната.

Иако сето ова се чинело преурането сепак ова се и централните теми околу кои е конципиран и Договорот од Мастрихт. Со овој француско–германски предлог се предвидува создавање на институционална иновација, се создава Европска Унија на местото на дотогашната Европската заедница, која ќе ја води Европски совет, на чие чело се наоѓа генерален секретар со четиригодишен мандат, а политиките ќе ги спроведуваат министрите за надворешни работи кои ќе заседаваат четирипати годишно. Делор отсекогаш го поддржувал концептот дека Европската Унија е унија на народи, но истовремено е и унија на држави. За овој план веројатно постоеле претходно и разговори меѓу тогашниот француски и германски претседател, Франсоа Митеран и Хелмут Кол, кои отсекогаш ја ставале во преден план политичка Европа со нејзината надворешна политика и политика на одбраната.

Почетоците за него и неговите најблиски соработници се денови поминати во многу работа и брзи предлози за излез од таа состојба кои можеби и шокираат на прв поглед, како што се:

¹⁷ Delors, Jacques: *Mémoires*, Plon, 2004, Paris, p. 208

- Предлогот за воспоставување на единствена валута, што е неопходно продолжение на единствениот пазар;
- Предлог за длабока институционална реформа со која ќе се надминат сите потешкотии и ќе се внесе поголема демократизација на процесот.
- Предлог за создавање на своја заедничка политика за одбрана, во контекст на студената војна и проблематичните односи со Северноатланската алијанса, зошто Европа да не се погрижи за прашањата за својата одбрана.

Овие три предлози на Делор не биле прифатливи за сите. Некои земји поддржале едни, други поддржале други предлози. Но затоа Делор имал и друг централен предлог за да се реализира предлогот од Римскиот договор: основање на голем заеднички простор без граници со слобода на движење на имот, стоки и услуги, а еден ден и на луѓе, што би бил вистински стимул за економиите. Тој аргумент ги убедил сите земји и бил зададен рок дека сето тоа треба да се постигне до 1992 година, односно во период од мандат на две комисии.

Унијата, во тој период, од првите 6 земји основачки се проширува на 15 земји и тоа во текот на четири проширувања. Се воспоставува вистинска Економска и монетарна унија, се донесуваат мерки за воспоставување на заеднички пазар, се основа институцијата Европски совет кој треба да заседава најмалку два пати годишно, а во рамките на Европскиот парламент се воведува процедура за соработка со Советот на ЕУ. Сите овие новини се воведуваат со Единствениот европски акт. Во договорот од Мастрихт се вклучени уште поголем број на реформи во различни области: се воведува единствената валута – еврото, европското државјанство, се основа Европската централна банка, се креира Комитетот на региони, се воведува институцијата Европски омбудсман, политиката на столбови. Кога системот на заедницата функционира, тогаш Европа напредува, а кога е обратно, Европа стагнира, ќе изјави самиот Делор.¹⁸

¹⁸ Delors, Jacques: *Mémoires*, Plon, 2004, Paris, p.178.

Поради сите овие новини но и умешноста да се справи со предизвиците кои произлегуваат од нив, Жак Делор успеа да остави сопствен белег во работењето на европските институции. Секојдневно работејќи посветено за унапредување на европската градба, иако французин, не посветува ниту миг од своето работно време за чисто француски прашања. За двете последни години од неговиот мандат, самиот Делор ќе каже дека е ангажиран со полна пара во европската авантура. Со зацврстувањето на Економската и монетарна унија, неопходно е унапредување на политичката интеграција врз база на реална форма на федерација од држави–нации, формулација претставена од Делор која наидува на широк консензус. Неговиот поглед се состои од зајакната европска соработка, обезбедувајќи иднина на нациите, национална кохезија, солидарност и експресија на персоналноста на секоја од државите–членки. За сите овие теми, Делор ја ужива големата поддршка од германскиот канцелар Хелмут Кол, со кој е добар пријател. Затоа и до ден денес, кога се тврди дека без француско–германска иницијатива не може Европа да напредува, многумина ќе се сложат со неа. Но бил и близок пријател и со британската премиерка Маргатаер Тачер, иако таа никогаш не го ословувала со “Господине Претседател”, бидејќи лично сметала дека не е неопходна функцијата претседател на Комисијата, туку посоодветно би било Комисијата да остане орган на високи државни службеници, орган наречен “Висока Власт”. Тоа е момент кога е вратен динамизмот во Унијата, дело кое му се припишува лично на Делор и тој станува своевидна инкарнација на Европа.¹⁹

4.3. Предизвици и постигнувања на Европската комисија во времето на Жак Делор

Единствениот европски акт и регионалната политика претставуваат, во епохата на Делор, одлучувачка етапа во процесот на градење на заедничка регионална политика. Единствениот европски акт стапува во сила на 1 јули 1987г. и е прва сериозна ревизија на одредбите од основачките договори од Париз и Рим и истиот внесува измени и подобрувања:

¹⁹ Delors, Jacques: *Mémoires*, Plon, 2004, Paris, p.20.

1. Институционализирање на практиката за одржување на средби на највисоко ниво, односно доаѓа до формирање на Европскиот совет, кој станува форум на кој се донесуваат најважните стратешки одлуки два пати годишно.
2. Проширување на надлежноста на Европскиот парламент и се воспоставува процедура на соработка меѓу Европскиот парламент и Советот на Министри.
3. Проширување на обемот на прашања за кои се одлучува со квалификувано мнозинство во Советот на Министри.
4. Воспоставување на Судот на прва инстанца.
5. Проширување на полето на комунитарните активности, како и надлежностите на Европската комисија на поле на истражувања, животна средина, технолошки развој, регионална и социјална политика.
6. Усвојување на мерки за постепено воспоставување на заедничкиот пазар со дефиниран краен рок до 31 јануари 1992г.

Во Единствениот европски акт се наведува поимот на исклучителна надлежност со што на одредени земји–членки им се забранува да делуваат самостојно за низа критични прашања кои дотогаш биле во надлежност на националните власти, вклучувајќи и прашања поврзани со економската и монетарна унија, социјалната кохезија, научни и технолошки истражувања и политика на животна средина. Европскиот економски модел треба да почива врз три принципа : конкуренција која ќе стимулира, соработка која ќе не зајакнува и солидарност која ќе обединува.

Свеста за зголемување на јазот меѓу различните региони станува уште поизразена со приклучувањето на Грција (1981г.) и Шпанија и Португалија (1986г.) во Унијата. Во актот се истакнува потребата од реформирање на Европскиот социјален фонд со посебен акцент врз земјоделството и регионалниот развој. Од 1989–1993г. Европскиот социјален фонд станува дел од структурните политики во процесот на економската интеграција кој вклучува пет приоритетни области:

1. активна социјална политика на вработување ;

2. акции за поддржување на економските промени за да се постигне поголема вработеност ;
3. учење за цел живот ;
4. еднаков пристап кон пазарот на трудот за сите;
5. поголемо учество на жените на пазарот на трудот.

Еден од позначајните документи кои ги донесе Комисијата на Делор е насловен како “Развојот, конкурентивноста, вработеноста – предизвиците и патиштата кон 21–век” (од 1990г.). Документот се однесува на економскиот развој преку нов вид на институционална структура на ЕУ, т.е. поедноставување на внатрешните организации на претпријатијата што ќе доведе до намалување на нивните трошоци во работењето. Овој документ на комисијата на Делор се надоврзува со програмата Транс Еуропеан Нетворк од 1957г. иницирана со Римскиот договор чија цел беше развивање на заедничкиот пазар во ЕУ и зајакнување на економската и социјална кохезија во ЕУ. Се очекуваше креирање на многу нови работни места. Но првиот извештај од овој документ покажа дека овие цели тешко се постигнуваат бидејќи фондовите ставени на располагање не беа доволни.

За време на прославата на 20 години постоење на Европскиот економски и социјален комитет (во април 2005г.), свеченост на која присуствуваше и самиот Жак Делор, беа изнесени размислувања за се што беше постигнато но и како понатаму за унапредување на Унијата. Во еден пригоден говор на самата прослава, Делор уште еднаш ќе истакне дека на европската изградба треба да се гледа паралелно со изградбата на социјалниот дијалог. И да не забораваме дека за социјалниот дијалог се зборува уште и во Единствениот европски акт, во кој е наведено дека социјалните партнери имаат капацитет и право да водат дијалог и да преговаат. Токму за да може да го храни тој социјален дијалог, постои таа социјална димензија во Единствениот европски акт а тоа е економска и социјална кохезија, регионална солидарност и мерки за животна средина. Делор запрашан дали постои европски модел на општество, ќе изјави: “дали постои европски модел на општество, или европски социјален модел, јас тоа би го дефинирал како рамнотежа меѓу

општеството и индивидуата, индивидуа која не треба да го злоупотребува општеството и општество кое не треба да ја гази индивидуата”²⁰.

До формално создавање на ЕУ доаѓа дури по потпишувањето на Договорот од Мастрихт кој е познат и како Договор за Европската Унија (ДЕУ). Врз оваа реформа влијаат неколку значајни внатрешни и надворешни фактори. Под внатрешни фактори се вбројуваат: остварувањето на концепт за заеднички внатрешен пазар кој ја надминува економската сфера на интеграција, потребата од надминување на демократскиот дефицит и практичната желба обединета Германија да се држи под око во рамките на Унијата. Под надворешни фактори се набројуваат новите закани по безбедноста поради процесот на распад на источноевропскиот блок и можностите за натамошно проширување на пазарот на Унијата и ефектите на глобализацијата.

Договорот од Мастрихт останува еден од основачките договори на ЕУ донесен во времето на Делор. На самитот кој се одржа во истоимениот град во месец декември 1991г. се разговараше за структурните фондови но и за креирање на нови кохезиони фондови за сиромашната четворка: Грција, Шпанија, Португалија и Ирска. Во договорот беа поставени неколку цели:

1. економскиот развој кој би требало да биде оддржлив и урамнотежен не заборавајќи дека се работи за единствен економски простор без граници ;
2. остварување на економска и социјална кохезија ;
3. формирање на монетарна Унија.

Со овој договор, преку одредени одредби од договорот е утврдено еднаш засекогаш дека Унијата ќе стане нешто што е многу поголемо од заеднички економски пазар. Европската Унија ќе биде изградена врз три столба.

Прв столб и воведување на еврото, односно единствена Економско–монетарна унија, втор столб: заедничка надворешно–безбедносна политика и трет столб на взаемна соработка на поле на правдата и внатрешни работи. Во

²⁰ Delors, Jacques : *L'Unité d'un homme, Entretiens avec Dominique Wolton*, éditions Odile Jacob, 1994, Paris, p. 299.

една таква заедница, државите се согласуваат да пренесат дел од надлежностите на европско ниво, често да носат одлуки со квалификувано мнозинство во области кои беа трансферирани. Тоа е федерален пристап врз кој подлежат одреден број на политики на заедницата од кој беше инспириран и договорот за Економска и монетарна унија. Тоа е спротивно од Европа на нациите која почива врз меѓувладината практика за спротивставување на политиката на заедницата. Меѓувладината соработка подразбира државите нации да спроведуваат заеднички работи единствено кога сите се согласни. Федерацијата од држави нации е заедница од овие две формули. Истата ќе овозможи јасно дефинирање што е комунитарно а што останува во надлежност на државите. Предложувам во договорот да се наведат надлежностите кои се исклучиво резервирани на нациите, како политиката на образование, вработување, социјално осигурување, култура, територијално уредување итн. Овие одлуки ќе се донесуваат во близина на граѓаните, што ќе придонесе за зајакнување на социјалната кохезија и чувство на припадност на нацијата.

При крајот на мандатот во Брисел, сакајќи да ги заврши сите отпочнати работи, а штотуку вратен од самитот на Конференцијата за безбедност и соработка во Европа која се одржа во Будимпешта, Жак Делор ќе констатира дека тој состанок бил една голема срамна мешаница : “Балканот е во пламен, руското царство се разводнува, а никој не мрда со прст, ете тоа се случува кога нема организација”.²¹

Години потоа, за време на една конференција одржана во Соединетите Американски Држави во месец март 2001г. на тема “Каде се движи Европската Унија ?” Делор изјавува: “изградбата на Европската Унија може да се спореди со долга мирна река која постојано го проширува својот тек. Се разбира дека имало периоди на еуфорија и проширување но се случиле и сериозни кризи и периоди на парализа поради класични конфликти на интереси. Кога зборуваме за Европа треба секогаш да се запрашаме што е она што доминира во европската изградба ? При проширувањата во ниту еден момент не се запрашавме дали институциите ќе можат да го издржат тоа

²¹ Bazin F., Macé-Scaron J. *Le rendez-vous manqué, les fantastiques aventures du candidat Delors*, Grasset, 1995, Paris, p. 253

оптоварување кое одеше паралелно со уште поголеми економски, социјални и културни диспаритети. Паралелно на тоа се обидуваме сепак *да градиме унија што поблиска до народите.*”

Кога политиката на заедницата добро се спроведува, тогаш Европа напредува, но нема напредок доколку не постои политичка волја, умешност но и храброст од страна на лидерите на државите но и лидерите на Комисијата и на Парламентот. Уште во тоа време во таа бриселска екипа ќе се најде Жак Сантер, премиер на Луксембург и Жак Пос, Министер за надворешни работи на Луксембург, земја претседавач со Унијата, а со кои тогашниот Претседател на Комисијата Жак Делор имал чести контакти кои прераснале во вистинско пријателство. Кога ги гледале заедно, сите велеле: “Еве ги тројцата Жак”.²² За тоа претседателство, Делор ќе изјави дека за него тоа бил момент на среќа. Тоа е период во Унијата кога се оди и чекор подалеку во размислувањата за социјалните теми. Делор ќе изјави дека 25 до 30% од неговото работно време е посветено на социјални теми. Не може да ја разбереме европската изградба доколку не сме свесни за улогата која секоја земја ја игра, од најмалата до најголемата. Затоа е неопходно да постои дух на колегијалност во рамките на Комисијата за да може секој член да почувствува дека секој секого сослушува и да може слободно да изрази загрижување за одредена тема или национална аспирација, но сепак на крајот, кога ќе дојде време за одлучување секој Комесар да знае дека ја има обврската да го брани европскиот интерес. Со прифаќањето на воспоставување на Единствен пазар се воведува и нова рамка за слободно движење на стоки, услуги и капитал. Слободното движење на луѓе било посложено прашање и кон него државите покажале поголем отпор. Тоа е прашање кое ги допира јавното право со сите национални правни специфичности, заштита на лицата а воопшто и да не зборуваме за слободата на движење на работниците и стравувањето дека можеби тоа ќе го потресе пазарот на трудот и ќе предизвика поголема невработеност. Но одредени земји одат подалеку во размислувањата во таа насока посакувајќи таква слобода на движење низ хармонизирана контрола на границите со воведување на таканаречениот *Шенгенски договор*, прво во 1985 а потоа и во 1990 година. За слободен пазар неопходна е и солидарност

²² Delors, Jacques: *Mémoires*, Plon, 2004, Paris, p. 219.

која обединува, тоа подразбира компетитивност која стимулира и зајакната соработка но и чекор подалеку со внесување на новина, а тоа беше економската и социјална кохезија.

За да може Европа да напредува, секој државник треба да е спремен на отстапки, кои честопати се тешки но кои ќе треба да им ги објасни на своите сограѓани.²³ За да се убедат шефовите на држави во правењето отстапки, Делор имал мошне чести контакти со сите нив. Европската Унија функционира според своите сопствени закони, според методата на заедницата каде Комисијата ја има улогата на мотор и на креатор на динамичен консензус. Комисијата го има монополот да поднесува иницијативи. Таа ги предложува и ги води, но може да успее во своите иницијативи само доколку е силна и обединета.

Претседателот на Комисијата ја имал таа одговорност за создаде таква состојба. Во текот на Делоровата Комисија се основа и Комитет за Европа на граѓаните. Негова цел е промоција на сликата и на идентитетот на заедницата, поголемо информирање за заедницата, да се поттикне интерес кај младите за оваа тема, да се зборува за европската култура но и борба против дрогата. Тоа е и период кога Комисијата треба да донесе одлука за обликот на нејзиното знаме. Без многу полемики, Делор одлучува да се донесе одлука за усвојување на знамето на Советот на Европа односно знамето со 12 златни ѕвездички. На 29 март во 1986 година беше истакнато европското знаме пред седиштето на Европската комисија, заедно со деветтата симфонија на Бетовен, прогласена за химна на Европа. Посебен акцент е ставен на соработката со студентите. Студентите побрзо и подобро разбираат што значи европска изградба а со тоа и што значи да се изгради европски дух. Заедницата работи на поттикнување студентска размена доделувајќи помош и за студирање и за престој. Во тој период се воспоставија и над двесте програми за меѓу-универзитетска соработка, програма која го доби името *Еразмус*. Со таа програма на голем број на студенти им се овозможува да поминат дел од својот универзитетски циклус во друга земја. Постигнато е

²³ Delors, Jacques: *Mémoires*, Plon, 2004, Paris, p. 239.

взаемно признавање на универзитетските дипломи. Сето ова му дава здив на европскиот дух.

За да дојде Европа до своја политичка интеграција неопходен е силен европски идентитет во областа на одбраната со основање на заедничка европска сила. За стапувањето во сила на Мастрихтскиот договор во Франција беше организиран референдум за да можат граѓаните да ја донесат таа одлука. Таа национална консултација ќе ги доближи граѓаните уште повеќе до Европа или барем ќе ги поттикне да се интересираат за неа. Тоа беше историска шанса која требаше да ја понесат политичките лидери но и нивна обврска да отворат поширока дебата и да ја запознаат француската јавност со сите придобивки. Претседателот на Комисијата нема право да учествува во тие дебати освен во рамките на улогата која му припаѓа како и на секој друг француски граѓанин. Договорот од Мастрихт стапи во сила на 1–ви ноември 1993г. и со него европската заедница се преименува во Европска Унија.

Уште во тоа време Жак Делор размислува за прашањето за проширување и за продлабочување на Унијата. Унијата не може да се занимава само со прашања за продлабочување туку треба да биде во состојба да одговори и на желбите на сите оние кои тропат на нејзината врата. Така полека се подготвува идното проширување на Унијата и подготовката за приклучување на земјите од поранешниот Источен блок. Но ќе треба да се најде решение за сите оние земји кои сакаат а сеуште не се ниту на институционално ниту на економско ниво на висина на задачата. По падот на Берлинскиот ѕид се повеќе се размислува за помош во таа насока за да еден ден се дојде до таа толку посакувана конфедерација на европски држави.

На 20–та годишнината од падот на Берлинскиот ѕид, Делор изјавува : “Тој настан беше вистински шок, следевме дали се ќе се спроведува во мирни услови. Шефовите на држави и на влади се состанаа во Елисејската палата, зашто Франција претседаваше со Унијата. Јас, како претседател на Европската комисија, на прашања поставени од германска телевизија, одговорив дека источните Германци го имаат своето место во Европа. Без сомнение бев првиот кој ја изговори таа реченица во Западна Европа. Јас

отсекогаш сум сметал дека Европа, малата Европа, не се гради заради самата неа, туку се гради за да одговори на историските предизвици и за мене е вистинска среќа што ги отворивме рацете за сите земји кои излегоа од ноќта на тоталитаризмот”.²⁴

Но пред тоа, потребно е сите држави да ги исполнуваат условите за политичка демократија и плурализам а истовремено да се оди што побрзо во европската изградба меѓу постоечките земји–членки. Уште во тоа време, Делор размислува за начинот на функционирање на Унијата еден ден со 30 земји членки за кое е јасно дека основното прашање ќе биде нејзината ефикасност. Како во такви услови да се гарантира функционирањето на Унијата со зголемен број на членки и како зголемувањето на бројот на членки од една страна да не значи намалување на нејзината функционалност од друга страна. Ова прашање и до ден денес е отворено. Делоровата Комисија го доживува и распаѓањето на Југославија на почетокот на деведесеттите години и Делор во една пригода ќе изјави дека: “распадот на Југославија е драма, а распадот на Унијата би бил катастрофа”.²⁵

Во 1992 година Унијата се соочува со тешки моменти. По два мандата на чело на Комисијата, Делор останува уште две дополнителни години, што воопшто не е вообичаена практика. Но целта била да се обезбеди континуитет во работењето, особено во поглед на идното проширување со дополнителни три земји–членки. Тоа е период кога Унијата се соочува со турбуленции, која делумно се должи на недостатокот на комуникација и дебата поради усвојувањето на сложени договори. Во 1992 година почнуваат преговори за влез на Австрија, Финска, Норвешка и Шведска. Преговорите течат брзо бидејќи на овие земји им било лесно приспособувањето кон заеднички пазар. Но во 1994 година, на референдум, норвежаните гласаат *НЕ* за влез во Унијата. Пред завршувањето на неговиот мандат Делор настојува да направи резиме за економската и социјалната состојба на Унијата. Неговото заминување од Комисијата се случува на 22 јануари 1995 во време кога на земјите–членки им било потребно многу време за да назначат негов наследник. Тој ја напушта Комисијата кога таа е во добра состојба.

²⁴ Изјава за Euronews, 2009г.

²⁵ Delors, Jacques: *Mémoires*, Plon, 2004, Paris, p.400.

Деценијата на Жак Делор со право се нарекува единствено реално политичко водство на Унијата²⁶. Улогата на Делор како Претседател на Европската комисија е неспорна посебно поради неговата умешност за водство и лидерство единствено во историјата на Унијата со предизвици за издигнување на Комисијата на супранационално ниво убедувајќи ги политичко–одговорните лица во земјите членки да го прифатат истото. Водењето на Унијата од страна на Делор останува единствено во историјата не само по времетраењето туку и по стилот и последиците.

4.4. Концептот на политичко водство на Жак Делор

Да се проучува политичкото водство во еден демократски контекст и ентитет, како што веќе констатиравме, од истражувачот бара волја да надмине одредени предрасуди, но и да ги признае можности кои истата таа демократија ги нуди на индивидуата, за да повлијае, да ја ориентира и да ја трансформира, за добро или за лошо, границата на возможното. Лидерот претставува и инкарнира промена и покрај тоа што не е само тој единствениот одговорен. Еден политички лидер е легитимен по својата институционална позиција во структурите на власта само ако успее да го убеди јавното мислење дека тој многу повеќе одговара од другите за справување со предизвиците на времето односно ако успее да докаже дека поседува способност да ја почувствува историјата.

Жак Делор, кој беше предложен за Претседател на Европската комисија во 1984г. и беше веќе познат на јавноста и неговото опкружување. Честопати самиот имал обичај да се претставува како европеец по смисла и неговата поддршка кон европската изградба не произлегува од никаква интимна идеологија ниту пак од некое интимно убедување туку од размислување кое постојано црпи инспирација од социо–економските дилеми карактеристични за пост–воена Франција но и потрагата за изнаоѓање евентуални решенија за создавање на “ново општество” во меѓународни рамки од кои и Франција би имала придобивки. Оваа слика на разумен европеец во политиката, но и

²⁶ Drake, Helen: *Jacques Delors, perspectives d'un leader européen*, Pôle Sud, 2001, Londres

упорен работник како и човек од акција му овозможија брзо да се вклучи во тој атипичен свет па и самиот тој да стане дел од европската изградба. За неговите почетоци во европскиот политички живот, самиот ќе изјави: “јас сум за федерален пристап, но не на штета на нациите. Затоа го поттикнав тој поим за Федерација на Држави–Нации пред се во педагошка смисла. Поимот федерација значи дека федералниот пристап е единствениот кој овозможува да се биде поефикасен и подемократски, оној на Држави–Нации, за да не исчезнат државите”.²⁷

Со фактот што Делор е избран за Претседател на Комисијата врз база на меѓувладин консензус, пред се француско–британски, но и поради потребата од завршување и спроведување на единствениот пазар преку подготовка на Белата книга во 1985г. за единствениот пазар (кој стана Европски единствен акт во 1986г.) докажува дека Делор умееше да го искористи “текот на времето” за да ја унапреди европската изградба. Унијата настојува да спроведува задачи кои можат да се водат заеднички на многу поефикасен начин отколку што би ги воделе државите одделно и со тоа таа се повеќе се зајакнува.

Благодарение на неговата упорна работа, избраната екипа од соработници и речиси вродена смисла за стратегија, системот на функционирање на Делор успеа да мобилизира голем дел од службите на Комисијата.

Во текот на првиот мандат (1985–1988г.) се зајакнува политичкиот кредит на Делор во рамките на Комисијата, но и кај шефовите на држави и на влади во рамките на Европскиот совет, но и во Европскиот парламент и кај граѓанското општество. Како илустрација на погоре изнесеното сведочат контактите кои Делор ги воспостави надвор од Комисијата: обновување на европскиот социјален дијалог воспоставен меѓу социјалните партнери на европско ниво, благодарение на неговото претходно искуство во синдикалните кругови. Влијанието на Делор ќе придонесе да и се додели на Комисијата поголема и зајакната улога, пред се со помош на неговиот кабинет

²⁷ Delors, Jacques: *Mémoires*, Plon, 2004, Paris, p. 25.

воден од Паскал Лами, кој брзо успеа да се наметне како нервен центар на новата Комисија под неприкосновеното водство на Претседателот Делор.

Поради непредвидените околности во Европа, по падот на Берлинскиот ѕид во 1989г., Делор ја предвиде неопходноста од позасилена соработка. Но поради новонастаната геополитичка состојба во Европа, одредени лидери пред се Франсоа Митеран и Хелмут Кол се залагаа европската иницијатива да стане непобедлива. Сите овие настани се случуваат во момент кога треба да се подготви договорот од Мастрихт, во момент кога самиот тој ќе треба да реагира, дури и повеќе и надвор од надлежностите во рамките на Комисијата. Делор ја обележува деценијата на Комисијата со капацитет за политичко лидерство кое е невидено досега но и благонаклонето кон динамика за европска интеграција. Амбицијата, мотивацијата и волјата на Делор, но и опкружувањето се склони кон динамични компромиси. Неговата волја за одење чекор подалеку ја носи Европа кон една друга форма, која не би била само пазар, слободна зона на размена без душа, совест, политичка волја, социјална димензија туку постепено ја погответува Европа за нив вид на политичка интеграција на држави–нации.

За време на вториот мандат се зголемува политичкиот кредит на Делор внатре во Комисијата, но и кај јавното мислење а посебно меѓу шефовите на држави и на влади. Како резултат на односите кои ги имал Делор со надворешните актери од Комисијата се обновува европскиот социјален дијалог, кој е организиран меѓу социјалните партнери на европско ниво, а благодарение на неговото искуство и синдикални познавања.

Зголемувањето на статусот на Претседателот на Комисијата помогна во потхранување на процесот на европската изградба конкретизирајќи ја меѓувладината волја за проширување и продлабочување на активностите на супранационално ниво кои водат кон проектот за единствен пазар ; социо–економска кохезија, монетарен капацитет, либерализација на движењето на капитал. Со способноста на *породувач* на меѓувладиниот компромис, израз кој самиот Делор го смислил за себе, успеал да го зацврсти генералниот европски интерес во рамки на својата сопствена визија, која се фокусира на

неопходноста да обезбеди подобар капацитет на економска и индустриска активност во европски рамки.

На крајот на вториот мандат, поради непредвидливите околности во Европа, влијанието на Делор кај шефовите на влади станува неизвесно. Делор, зборувајќи за новите околности, алудирајќи на падот на Берлинскиот ѕид, истакнува дека тоа е можеби елемент на катализатор за обновена желба за европска соработка. Но во период кога се преиспитува геополитичката извесност на главните земји-членки на ЕУ, иднината и иницијативата на Европа неизбежно се најде во рацете на националните лидери, посебно во рацете на Франсоа Митеран и Хелмут Кол. Во таква состојба на односи силниот глас на Делор за спасување на Европа звучење лошо или неточно кај земјите-членки, особено кога се преговараше за договорот од Маастрихт 1991г. и Делор се најде тргнат на страна. Неговиот обид да го одржи политичкото водство повикувајќи на нови ориентации во суверените области кои досега беа доверени на државите-членки, произлегуваше од неговата лична обврска, дека треба да се делува, а тој не можеше да се воздржи од неделување. Преку тој обид, Делор свати дека надминал дел од своите надлежности и од својот институционален легитимитет што негативно се одрази врз неговата слика на лидер.

Сепак, останувањето на чело на Комисијата и по истекот на вториот мандат, односно цела една деценија, покажува дека тој поседува институционална логика благодарение на која Комисијата, преку својот Претседател, успеа да понуди рамка за нов вид на политичко водство кое е благонаклонето кон динамиката за европска интеграција. Благодарение на системот на заедницата, амбицијата, мотивацијата и волјата на Делор, но и приликите кои беа благонаклонети кон динамични компромиси и овозможија на оваа атипична фигура од францускиот политички живот да се трансформира во лидер и тоа без сомнение многу попознат своевремено отколку што беше тогашниот француски Претседател или германски Канцелар. Тајната за тој успех веројатно лежи во тоа што Делор секогаш знаел да си ја заврши задачата. Но и покрај тоа, на преден план секогаш се грижел за добрата волја на своите политички пријатели, добрата соработка со

противниците и внимателно следејќи ги реакциите на големите луѓе од овој свет.

Во моменти на негова најголема популарност во Европа и секако во неговата матична земја, кога сите очекуваат дека тој ќе стане кандидат за Претседател на Франција, тој во краен момент одлучува да го каже големото НЕ пред единаесет милиони телевизиски гледачи. Постои мистерија Делор²⁸ за која потоа ќе пишуваат голем дел на политиколози и социолози, барајќи ги причините за ова неприфаќање, особено кога тој зрачи со огромна меѓународна аура и со квалитет на мислата кои го прават идеален наследник на Франсоа Митеран. Во својот одговор, тој ќе образложи дека не сака да си игра со нервите на Французите, ниту со Социјалистичката партија или генерално со левицата, скромно констатирајќи дека чувствува дека не го поседува ниту физичкиот капацитет, ниту поседува политички средства за да ја исполни таа задача на чело на државата. Избегнувајќи го отсекогаш гласачкото тело, кампањите, ветувањата и заведувањата на зборови се работи кои не му се својствени. Во една прилика, францускиот претседател Франсоа Митеран ќе му каже : по сиве овие години поминати во Брисел се надевам дека сфативте дека работите не можат да се променат само со економија и социјала, но дека е потребно и политика. Претпазлив како змија а едноставен како гулаб²⁹, Делор е водач кој знае да управува со предмети, да ги следи и решава, да води преговори и не се плаши од компромиси. Но овој спектакуларен гест воопшто не и наштети на неговата репутација, туку напротив, долго време го завземаше првото место на сите анкети. Неговото огромно влијание продолжи да постои и во рамки на националната и на меѓународната сцена. Мистеријата Делор се преточи во чудото Делор³⁰.

Неговите размислувања за иднината на Европа ќе го однесат повторно да твори за нови можни ориентации. И понатаму тој ќе ја продолжи битката за Европа. Кога го напушта Брисел, тогашните претседатели на Германија и Шпанија, Хелмут Кол и Фелипе Гонзалез ќе му изјават дека, бидејќи тој

²⁸ Bazin F., Macé-Scaron J. *Le rendez-vous manqué, les fantastiques aventures du candidat Delors*, Grasset, 1995, Paris, p. 7.

²⁹ Ibid, p. 92.

³⁰ Ibid. 8.

премногу направил за Европа, би требало да продолжи во таа насока и да им помага со негови идеи и предлози, основајќи инструмент кој ќе му помогна во тоа. На тоа Делор ќе им одговори дека тој никогаш не им се обратил на приватните претпријатија за спонзорство, добро знаејќи што тие всушност мислат за политичарите на кои им даваат фондови. Тогаш тие му одговориле дека ќе побараат од Европскиот совет да додели субвенции на институцијата која Делор ќе ја основа, како што впрочем тоа го прави и со други институции. Европската Унија одлучува да додели годишна субвенција од 600 000 евра на неговото здружение наречено *“Наша Европа”*. Неговата задача ќе биде основање на работна група која ќе води размислувања и студии за постојано хранење на европската дебата. Едно од често поставуваните прашања на Делор е како да се убедат нациите да работат заедно.

Со тоа Европската Унија ќе биде простор каде со поголема ефикасност отколку на државно ниво ќе се реализираат амбициите на европскиот простор и во светот. Единствената инспиративна структура за Европа е доколку таа стане федерација на нации или федерација на држави нации. Токму поради тие цели, Делор во рамки на своето здружение *Наша Европа* продолжува да дава предлози за институционално подобрување или ги критикува нејаснотиите од одредени договори. За да се потхранува демократската виталност на европскиот проект, на Европа треба да и се обезбеди јасен двоен легитимитет, оној на држави нации во рамки на Европскиот совет и Советот на Министри, како и директен легитимитет на граѓаните на Унијата преку Европскиот парламент што подобро интегриран во заедницата. Пратениците треба да служат како врска меѓу народот и европските институции, истиот да ги изразува аспирациите на граѓаните во однос на Европа, да им ја објаснува на граѓаните неопходноста и причините поради некои донесени одлуки. Но треба да се внимава, да се хармонизираат овие две легитимности на политички и на институционален план, во спротивно би се нашле соочени една против друга.

Гледано од денешна перспектива, а кога би се навлатиле наназад и би се потсетиле на болките од минатото по Втората Светска војна и јазот меѓу европејците од Западот и европејците од Истокот, би не обземало чувство на задоволство, затоа што се успеало да се срушат ѕидовите и обединувањето

на Европа успеало. Но тешко е функционирањето со дванаесет но треба да се размислува на функционирање со 25, 27 а еден ден и со повеќе од триесет земји–членки, со интегрирањето на земјите од поранешна Југославија, ќе изјави Делор.³¹ За да напредува, Европа треба да се стреми кон постигнување на три големи цели: да создава активен простор на мир, рамка за траен развој и простор на вредности низ разноликоста на нашите култури и традиции. За активен простор на мир, потребна е стабилност на границите, преку активен соживот на мнозинското и малцинското население. Станува збор за своевидна историска револуција во овие земји а тука ЕУ треба особено да се заложат на Балканот. Иако Бугарија и Романија назадуваат на економски план тие не се сепак најсложениот случај. За Југославија ќе биде сложено да се премине од постигнат договор за независни нации кон напор кој впрочем го направи и самата Европа, да се работи заедно за да се запознаеме подобро за да научиме да живееме заедно. Со унапредување на економските но и на социјалните и човечките контакти ќе се успее да се создаде тој простор на мир и на безбедност. За втората цел, рамка на траен и рамномерен развој во пазар од повеќе од 500 милиони жители ќе биде возможно доколку се почитуваат строги правила за сите и истите да бидат почитувани од сите. Третата цел, богатство на нашата разноликост ќе се постигне преку соработка на нашите култури. Европа ќе станува се побогата поради својата специфичност и разноликост. За тоа е потребна моќ која не е фатална спротивност на слободата. Заедницата навистина ќе постои ако поседува начини да ги одбрани своите вредности и да биде благородна. За да се изнајдат тие начини европските челници треба да бидат доволно моќни за да бидат почитувани и за да ги промовираат вредностите за слобода и солидарност.³²

³¹ Delors, Jacques: *Mémoires*, Plon, 2004, Paris, p. 459.

³² Delors, Jacques : *L'Unité d'un homme, Entretiens avec Dominique Wolton*, éditions Odile Jacob, 1994, Paris, p. 244.

5. Европската Комисија по Жак Делор

5.1. Раководењето со Европската комисија: искуствата на Сантер, Проди, Баросо, Јункер

Наследниците на Жак Делор, кои ќе застанат на чело на Европската Комисија се : Жак Сантер, кој ќе ја води Комисијата во периодот од 1995–1999 година, Романо Проди од 1999–2004, Жозе Мануел Баросо од 2004–2014 и Жан-Клод Јункер од 2014–2019 година. Мандатот на новоизбраната Претседателка, која е и прва жена на оваа функција во историјата на Унијата, Урсула фон дер Лајен, започнува на 1 ноември 2019 година.

Жак Сантер, од Луксембург е деветтиот по ред Претседател на ЕК, а поседува и европско и политичко искуство пред да почне да ја води Комисијата. Член е на Европската народна партија пред да стане европски пратеник а подоцна и Претседател на Европскиот парламент од 1975–1977. Во Луксембург бил на високи државни позиции: во 1979 година е Министер за Финансии, па Министер за труд и социјална политика, па од 1984–1989 година е Министер за финансии и трезор, па Министер за култура, Гувернер во Светска Банка и Гувернер во Меѓународниот монетарен фонд и Гувернер на Европската банка за обнова и развој, а од 1989 до 1995 година и Премиер на Луксембург. Од таа позиција е назначен за Претседател на Европската комисија. По заминувањето од Комисијата, повторно станува европски пратеник.

Комисијата на Жак Сантер има за задача да се позанимава со следењето и со спроведувањето на неколку крупни прашања, за кои целокупната работа и подготовки се направени од неговиот претходник, а тоа се:

- да го следи подготвувањето на Договорот од Ница, пред истиот да биде потпишан во 2001 година;

- да ги следи преговорите со 10–те земји (Унгарија, Полска, Чешка, Словачка, Естонија, Летонија, Литванија, Словенија, Кипар, Малта) пред тие да и се приклучат на Унијата во 2004 година;
- да го подготви Договорот од Амстердам кој треба да се потпише во 1997 година;
- да работи на распространувањето на еврото
- да го развие симболот на евро валутата;
- да го креира еврото на 1–ви јануари 1999г.;
- да продолжи со социјалната агенда на Делор, особено за стекнување на поголеми социјални права и борба против невработеноста;
- да предложи реформи за заедничката земјоделска политика.

Уште од самото негово назначување, се чини дека неговата позиција е ослабена, бидејќи неговата номинација се чини како “второстепена”³³ бидејќи постои недоверба од Советот во однос на Комисијата, која уживаше голем углед во времето на Делор. Сепак, Комисијата успева да ги заврши сите подготовки за премин во единствената валута. Тоа подразбира голем број на контакти со банки и стопански комори, за да може да ја подготви “Зелената книга” која е своевиден водич со технички мерки за усвојување на транзицијата кон единствената валута. Советот на ЕУ го усвојува името на валутата *евро* а Комисијата го креира обликот на валутата која е во форма на буквата Е со две хоризонтални линии кои треба да означуваат стабилност. И тој, како и неговиот претходник, подготвил документи за зголемување на вработеноста во ЕУ кои биле преточени во “координирана стратегија за вработување” од страна на Европскиот совет. Што се однесува до иднината на Европската Унија, Комисијата на Сантер подготвува програма за нејзино зајакнување која е преточена во документот “Агенда 2000 за појака и поширока Унија” која е објавена во 1997 година. Посебен акцент е ставен на зајакнување на заедничката земјоделска политика и зголемување на ефикасноста на структурната помош како подготовка на идното проширување на Унијата. Комисијата која ја води Сантер одлучува и за основање на ОЛАФ – Европска канцеларија за борба против измами чија задача ќе биде борба против секаков вид на измама врз финансиското управување со буџетот.

³³ <https://www.cvce.eu-recherche>

Паралелно со подготовките во повеќе области, Комисијата се повеќе добива критики за своето работење од страна на Европскиот парламент, кој ја обвинува за лошо управување во 1998 година. Критиките одат дотаму што Европскиот парламент во месец декември 1996 година одбива да и даде зелено светло на Комисијата за тековната буџетска година. Дел од комесарите се обвинети за фаворитизам – француската комесарка Едит Кресон, измами со хуманитарната помош – шпанскиот комесар Мануел Марин и генерално целата Комисија е критикувана за лошо финансиско и административно управување со Комисијата и со нејзините служби. Сантер, немајќи законска можност да разреши дел од комесарите, наоѓа решение да се спротивстави на незадоволството, со тоа што поднесува оставка на целата Комисија. Жак Сантер и целата Комисија си поднесуваат оставка во март 1999 година по неколкуте оспорувања за нејзиното работење од страна на Европскиот парламент. Комисијата е обвинета за лошо управување од страна на неколку членови на Комисијата, но и за измами и непотизам. Самиот Сантер, иако се обидува да воспостави постепен процес на интеграција кој на Унијата би и дал “федерална вокација”,³⁴ не успеал во намерата бидејќи не бил доволен федералист. Разочаран од постапката на двајца негови комесари, Сантер ќе изјави дека “нема да прифати четиригодишната работа на неговата комисија да биде доведена во прашање само поради шест случаи на нерегуларности”.³⁵ Но се чини дека Европа полека навлегува во нова ера во поглед на користењето на јавните пари. Под притисок на јавното мислење а особено на протестанската традиција на земјите од Северна Европа, јавниот морал и етичноста на политичарите стануваат вредности во подем за кои европските јавни личности се повеќе стануваат свесни.

Романо Проди е Претседател на Европската Комисија од 1999 до 2004 година. Од редовите на социјал–демократите, по вокација економист и тој бил назначен на високи позиции во Италија: Министер за индустрија во 1978г., па потоа и Премиер. Во политичкиот живот на Италија одиграл клучна улога во спроведувањето на реформите за да ја подготви својата земја за приклучување во евро зоната. Доаѓа на чело на Комисијата по оставката на

³⁴ <https://journals.openedition.org/conflits>

³⁵ *Liberation*, 17.03. 1999

Сантер. Во неговиот петгодишен мандат, успешно ја води Комисијата особено во текот на проширувањето на Унијата со десет нови членки. По неговата бриселска кариера, кандидат е за Претседателските избори во Италија во 2013 година, но не успева да победи на изборите и целосно се повлекува од политичкиот живот.

Романо Проди стапува на функцијата Претседател на Европската комисија по колективната оставка на претходниот Претседател и на комесарите. Тоа само по себе е тешка стартна позиција особено што е веќе намалена довербата на Европскиот парламент и на Советот во однос на Комисијата. Дури по 25 години повторно италијанец е назначен на таква висока позиција. За време на неговиот мандат се усвојува Договорот од Ница, единаесет земји-членки ја напуштаат својата национална валута за да му се приклучат на еврото, заедничката европска валута, а на 1-ви мај 2004 година десет нови земји-членки и се приклучуваат на Унијата. На крајот на својот мандат, Проди го одобрува во Рим, Договорот за усвојување на Европски устав, за кој знаеме дека во 2005 година, две земји, Франција и Холандија ќе кажат *НЕ* за време на референдумското прашање на таа тема. Романо Проди е прв Претседател на Комисијата кој ќе може да ги искористи зајакнатите овластувања кои му се доверени како Претседател преку Договорот од Амстердам што влева оптимизам кај поборниците за зајакната Комисија. Но набрзо тој оптимизам ќе исчезне. Државите-членки одлучуваат се повеќе да го зголемат своето влијание преку зајакната улога и влијание на Советот а намалувајќи ги овластувањата на Комисијата. Тоа е резултат на фактот што европското прашање повторно станува дел од внатрешната политичка сцена а со тоа лидерите на земјите-членки се тие кои ја водат играта. Тоа е период кога јавното мислење во земјите-членки чувствува намалена солидарност меѓу земјите, и генерално, Европа и нејзините институции ги чувствуваат како далечни. Под такви околности, и покрај неговата силна волја, Романо Проди не успева да се наметне како посебна фигура во ЕУ.

Жозе Мануел Баросо е на чело на Европската комисија од 2004 до 2014 година, односно во текот на два мандата. Португалскиот политичар, пред да ја почне својата европска кариера поседува, како и сите други негови претходници, огромно политичко искуство во својата земја. По професија

правник, кој доаѓа од редовите на Европската народна партија, е назначен за Министер за надворешни работи на Португалија во 1992 година, а десет години потоа и за Премиер. На премиерската функција доаѓа во време кога неговата земја, Португалија, се соочува со голем број на проблеми на внатрешен план, длабока криза од која е погодена земјата поради големата инфлација, буџетскиот дефицит и високата стапка на невработеност. Со умешната политика на штедење која ја воспоставува, успева Португалија брзо да ја опорави. Две години потоа, во 2004 година и се посветува на европската кариера, водејќи ја Европската комисија во текот на два мандата се до 2014 година.

Жозе Мануел Баросо успева да се избори за два мандата на чело на Европската комисија, исто како и еден од неговите не така далечни претходници, Жак Делор. Приврзаник на економскиот либерализам, ќе се обиде што повеќе да ја унапреди слободната трговија меѓу државите–членки. Но во исто време одекнува светската финансиска криза и тоа го прави немоќен во воспоставување на координирана европска политика зашто државите–членки се посилни во своите иницијативи. Во неговиот мандат се спроведува и референдум за Европскиот устав, а две земји основачки на Унијата го отфрлаат тој предлог. По негативното изјаснување на Франција и на Холандија, Баросо сепак изјавува дека не е песимист. За време на својот мандат се посветува на прашања поврзани со реформи за финансиска супервизија но и прашања поврзани со климатските промени. Но, иако со два мандати, Баросо е често критикуван дека е поголем теоретичар отколку практичар, дека не дал резултати на конкретен план за борба против светската финансиска и економска криза и со тоа дефинитивно ја ослабнал улогата на Комисијата. Важи за личност која лесно се приврзува за луѓето, поседува големи квалитети, но Комисијата која ја води претставува своевидна инкарнација на либерална инспирација.³⁶ Понесен од желбата да им се допадне на сите, Баросо е запаметен како Претседател кој не дал некој посебен поттик на Комисијата, ниту пак дека превземал некои големи иницијативи. Годишите на Баросо во Комисијата се сметаат како мрачни години за европскиот проект. Европскиот Устав се соочува со неуспех,

³⁶ *Le Figaro Magazine*, 20.06.2009

одекнува длабока финансиска и економска криза, се зголемува процентот на невработеноста, се појавува длабока фрактура меѓу Северна и Јужна Европа, а по *арапската пролет* одекнува и мигратската криза. Европа, поради својата апсолутна немоќ, е загушена во своите догми и во својата неспособност да развие заедничка политика која ќе стави крај на сите овие појави на својот континент. Во сите написи за него, новинарите постојано ќе истакнуваат дека останал верен на својот стил: арогантен, доминантен и сигурен во себе.³⁷

Жан-Клод Јункер е актуелниот Претседател на Европската комисија и ќе ја врши оваа функција се до почетокот на ноември 2019 година. Од Луксембург и овој државник, кој доаѓа од редовите на Народната христијанско–социјална партија поседува богато државничко искуство пред да ја почне својата европска кариера. Во 1984 година е назначен за Министер за труд, а во 1989 година за Министер за Финансии. Од 1989 до 1995 година е гувернер на Светска банка. Од 1995 до 2013 година е Премиер на Луксембург. Во 2004г. по победата на неговата партија на парламентарните и на европските избори, Жан–Клод Јункер одбива да биде Претседател на Европската Комисија. Во 2014 година, на предлог на Европската народна партија, Јункер е предложен и избран за претседател на Европската комисија со петгодишен мандат. Жан–Клод Јункер одбива втор мандат поради здравствени причини. Неговиот мандат завршува на крајот на месец октомври, во исто време кога стапува во сила и Брегзитот. Своите функции и ги отстапува на германската Министерка за одбрана, Урсула вон дер Лајен која е и прва жена на чело на Европската комисија.

Жан–Клод Јункер е Претседател во заминување. Доаѓа на чело на Комисијата во 2014 година со богато европско искуство бидејќи го водел Советот за економски и финансиски прашања и е еден од клучните архитекти на Договорот од Маастрихт, односно создавањето на Економска и монетарна унија. Познат по своето непосредно однесување брзо стекнува симпатии во сите држави–членки. На почетокот на својот мандат ветува економско опоравување, штедење и одење чекор подалеку во зајакнувањето на Унијата со утврдување на европска минимална плата. За време на неговиот мандат

³⁷ *Bruxelles.blogs. liberation.fr*

се воведува програмата *Енергетска унија* чија цел е интеграција на енергетскиот сектор и постигнување на енергетска независност на Европа, стимулирање на растот и вработување без нови задолжувања како и создавање на единствен дигитален пазар. Јункер успева да ја спаси еврозоната кога, во момент кога Грција размислува да излезе од неа, одлучно ќе одговори дека доколку се излезе од еврозоната треба да се излезе и од Европската Унија. Европската програма за соочување со имиграцијата, воведување на ургентна хуманитарна помош и воведување на квоти за прием на мигранти во секоја земја-членка се едни од секојдневните теми на агендата на Претседателот Јункер.

Освен нив, работи и на зајакнување на Европа на меѓународната сцена, која би се наметнала како глобален партнер на светската сцена и воспоставување на договор за слободна трговска размена со САД. За сите овие важни теми, кои бараат посветеност и време, Комисијата на Јункер е приморана да ги стави во втор план зашто целата енергија е насочена кон Брегзитот. Јункер и целата Комисија посветено работат и за приближувањето на земјите од Западен Балкан кон Европската Унија и препорачуваат отворање на претпристапните преговори за полноправно членство во Унијата.

Неговиот мандат останува обележан со Брегзит и со излегувањето на Велика Британија од Унијата. Познат како поборник за напреден федерализам и по огромните притисоци за економско опоравување на Грција, Португалија и Шпанија, се повеќе е изложен на критики, особено поради своето неочекувано однесување. Веројатно поради сите критики, иако во преден план ја става здравствената состојба, Жан-Клод Јункер одлучува да не се кандидира за втор мандат. Насловните на сите весници се поголемо внимание придаваат на неговото однесување во јавноста, претставувајќи го честопати како “изморен, остарен, истрошен”.³⁸ Ќе остане запаметен и по неговото непосредно однесување, бакнувајќи се со сите, шегувајќи се со сите, па дури и исмевајќи некои државници прашувајќи: “кој беше овој”? Или велејќи за Орбан (Виктор Орбан, актуелен Премиер на Унгарија), “еве го, пристигна диктаторот”. Јавните критики за него одат уште подалеку во однос на неговото

³⁸ *Liberation*, 04.02.2014

претерување со алкохолот претставувајќи го и како човек кој има проблем со рамнотежата и се тетерави па кон тие критики Јункер ќе изјави: “Доста е , немам проблеми со алкохолот, туку со ишијасот”.³⁹

Од времето на Делор па наваму се констатира своевидно губење на политичкото водство на Европската комисија во полза на меѓувладините тела – Европскиот совет и Советот на ЕУ, затоа што државите–членки имаат многу поголема тежина во одлучувањето за иднината на Европа, особено двоецот Франција–Германија.

Со краток осврт на достигнувањата на сите наследници на Жак Делор би се добила своевидна компарација која повторно би не однела до големото прашање кое е предмет на интерес во овој труд, односно дали институциите или личностите се тие кои придонесуваат за унапредување на Европската комисија.

5.2. Нови решенија за политичко водство со ЕУ

Прашањето за политичко водство на Европската Унија е сеуште отворено. Со Лисабонскиот договор се прецизира улогата на Советот на ЕУ кое прераснува во своевидно Претседателство на ЕУ. Освен оваа промена речиси и да нема дилеми дека документот е само козметички изменета верзија на отфрлениот Уставен договор.⁴⁰

Договорот од Лисабон влезе во сила на 1 декември 2009 година. Тој договор имаше долга историја. За неговото донесување беа пресудни најмалку три причини. Како прво, земјите–членки на Европската Унија имаа различна претстава за насоката во која таа треба да се развива. Како второ, се правеа многу обиди да се обезбедат потребните мнозинства во сите земји на ЕУ, во согласност со националните уставни правила, со цел изнаоѓање на нова договорна основа за Европската Унија. И како трето, се покажа дека на ЕУ и е потребно многу повеќе време, отколку што самата таа планираше, за

³⁹ *Liberation*, 22.10.2019

⁴⁰ Ванковска, Билјана, *Институции на ЕУ: до Лисабон и по него*, Филозофски Факултет, Скопје, стр. 61.

да се подготви за новите политички прилики. Под вакви околности, ЕУ мораше да се справи со своите институции, процесите на донесување одлуки, како и со сопствената претстава за самата себе. Силниот акцент на прашањето дали е неопходна “унија на држави или сојузна држава” е јасен показател дека 27–те земји –членки имаат различни гледишта за европскиот проект.

Патот кон Договорот од Лисабон беше многу трнлив а неговото влегување во сила се случи две години по неговото донесување. Лисабонскиот договор воведува една новина во Европската Унија е тоа е функцијата Претседател на Европскиот совет на место на досегашниот Претседавач на чие место на секои шест месеци седнуваше претставникот на една од државите членки. Тоа значи дека на чело на Советот на ЕУ ќе служи лице избрано за таа функција од страна на шефовите на држави и на влади. Тој е главен претставник на Европската Унија на светско ниво и лице кое ја претставува и ја насочува целата работа на Европскиот совет. Се до 2009 година шефот на Европскиот совет претставуваше неофицијална позиција, често именуван како Претседател на Канцеларијата, на чело со шефот на државата или на владата на земјата–членка која го одржува полугодишното ротирачко претседателство на Советот на Европската Унија во кое било дадено време. Со Договорот од Лисабон, член 15, се официјализира функцијата Претседател на Европскиот совет. Со тоа шефовите на поединечните држави и влади сакаат да имаат важен збор во сите сфери на европската политика.

Целите на Договорот од Лисабон се ориентирани кон подобрувањето на демократијата и ефикасноста во работењето на органите на Унијата. На интеграцијата се гледа како на отворен процес кон создавање на што потесна унија на народите во Европа. Преку Лисабонскиот договор, Европската Унија за првпат добива својство на правно лице. Таа го завзема местото на Европската заедница, како нејзина правна следбеничка. Но идејата не лежи во создавање европска наддржава. Одлуките на европско ниво треба да се донесуваат во согласност со начелото на супсидијарност, што е можно поблиску до граѓаните, почитувајќи ги историјата, културата и традицијата на земјите–членки. Наднационалната соработка помеѓу шефовите на држави и на влади во Европскиот совет значително се зајакнува. Дури и кога тој

законски не смее да дејствува, сепак игра значајна улога во утврдувањето на основните политички цели и приоритети на ЕУ. Членови на Европскиот совет се и Претседателот на Комисијата и Претседателот на Европскиот совет. Во неговата работа учествува и Високиот претставник на ЕУ за надворешна и безбедносна политика. Оттука можат да се заклучат две работи. Првата, дека со Договорот од Лисабон се зголемува степенот на ограничување на кадарот во рамки на европските институции, и второ, дека во гласот на Претседателот на Европскиот совет го наоѓаме гласот на ЕУ. Ова може да се толкува како одговор на ЕУ на прашањето на поранешниот американски министер за надворешни работи, Хенри Кисинџер, односно неговото барање на телефонски број на ЕУ, кога вели : *доколку треба да се јавам во ЕУ, кого треба да повикам ?* Претседателот на Европскиот совет нема повеќе мандат од само шест месеци како што беше случај досега, туку мандатот му трае две и пол години со можност за еден повторен избор. Дали Претседателот на Европскиот совет навистина ќе успее во улогата на гласник на ЕУ на светската политичка сцена, не зависи само од неговите институционално загарантирани капацитети, туку и од неговата личност и раководењето со службата. Според Договорот од Лисабон, претседателот на Европскиот совет, не навлагувајќи во надворешно–политичките надлежности на Високиот претставник за надворешна и безбедносна политика, ја застапува Унијата и во делот на надворешните работи и безбедносната политика (член 15, став 6 од ДЕУ). Кон внатрешните структури, тој треба да дејствува во правец на консензус и да соработува со Претседателот на Комисијата. Обемот на неговата работа се чини огромен. Станува збор за ситуација во која рамо до рамо имаме Претседател на Европскиот совет, шестмесечното претседателство во Советот, Претседател на Комисијата, Претседател на Европскиот парламент, Претседател на Еврогрупата, како и Високиот претставник во однос на надворешнополитички прашања. Институционалниот победник на Лисабонскиот договор е Европскиот парламент. Неговото јакнење се поврзува со јакнењето на европската демократија. Јасен показател дека ваквото размислување не е проблематично е значењето на европските избори во споредба со националните. Договорот од Лисабон не стана поразбирлив како резултат на исцрпниот процес на преговори и консултации. Тој го следи форматот на договорната политика на ЕУ. Договорот од Лисабон би требало да го олесни и да го направи

потранспарентно и подемократско управувањето со ЕУ, зашто Европа секогаш ќе се оценува според два критериума: според испорачаните резултати и според близината со граѓаните. Ако со донесувањето на Лисабонскиот договор се промовираше визија за ЕУ како глобален актер, сега приоритет е одржувањето на внатрешната кохезија. Европските убедувања мораат и понатаму да се негуваат дома, во рамките на поединечните земји членки. Само така Европската Унија ќе остане на цврста основа.

5.3. Како да се раководи на европско ниво ?

Неспорно е влијанието на Делор пред се во рамките на Европскиот совет, благодарение на кое беа спроведени европски политики, а се мисли овде пред се на Економската и монетарна унија. Белите книги од 1985г. и 1993г., првата за европска интеграција преку меѓувладин консензус за неопходноста да се постигне единствен пазар кој покасно беше преименуван во нов основачки текст Единствен акт, а другата која послужи за обнова на владиниот консензус, поддржан пред се од социјалните партнери и европската левица.

Неуспесите на Делор, според неговите зборови, се јавуваат во моменти кога тој сакаше да “освои легитимност” во однос на своите предлози во одредени суверени области како на пример одбраната, односно кога се впушти во геополитичко–стратешки избор на меѓународни односи, обидувајќи се да го формулира но и да го претстави генералниот интерес во овие области, во момент кога дури ниту шефовите на држави и на влади не можеа да се одлучат. Белата книга од 1993г. претставува и своевидно повлекување на Претседателот и на Комисијата од социо–економските прашања како своја надлежност. Според Делор, настаните од 1989–1992г. го примораа да го напушти своето влијание за да може политичката власт да го окупира теренот.

Не станува збор за избор дали да се реформира ЕУ за да се промовира вид на лидершип и политичка ефикасност или да се реформира ЕУ за да се охрабри што повеќе политика и што повеќе демократија. Реално, едното не може без

другото. Секоја политичка реформа би била невозможна без засилена политичка компетенција и создавање на коалиција. Спротивно на тоа, ЕУ ќе може да биде поодговорна и популарна само ако успее да одговори на потребите и очекувањата на своите граѓани, односно да спроведе политички реформи кои се во нивен интерес.

Актуелните политики на ЕУ создаваат победници и губитници. Теоријата за “држава законодавец” – етат реглементацире – отвара извонредни причини да делегирање на одредени политики на ЕУ на независни агенции, посебно на политиката за конкуренција или законодавството со безбедност на храна. Но овој аргумент не важи за поголемиот дел на политиките на ЕУ, кои предизвикаа победи и порази и ќе создадат уште поочигледни победници и поразени во текот на спроведувањето на политичките реформи на Европската Унија. Но никоја од овие причини не го оправдува одделувањето на овие политики од демократското оспорување, туку токму спротивното. Победниците и поразените во политиката, неизбежно е дека ќе отпочнат конфликти во рамки на политичкиот процес. Политиките кои ќе означат победници и поразени имаат повеќе шанса да бидат осудени како легитимни ако се направени од отворени политички институции во рамки на кои политичарите го изразуваат мислењето на своите приврзаници, а не преку независни институции чии технократи не го ни знаат размислувањето на лицата кои се засегнати од нивните одлуки.

Во прво време, мерките кои поттикнуваат изнаоѓање на политички ривалски идеи ја охрабруваат иновативната политика. Од каде произлегуваат новите политички идеи? Одредени политичари се природно надарени и можат да развијат нови брилијатни политички идеи. Сепак актуелните политичари не се најдобри на поле на иновациите или барем не толку подобри од другите. Она што ги ограничува да излезат од заедницата е системот на конкуренција и битка во политичкиот процес. Изложени на љубопитноста на медиумите, но и обврзани да дадат резултати, а соочувајќи се со лидери кои имаат други агенди, политичарите имаат тенденција постојано да бидат што поинновативни.

Второ, со ослабната Комисија поради високиот праг кој е дефиниран за усвојување на законодавството и расцепкана структура на владеење во

рамки на Европскиот совет, Европската Унија страда од недостиг на политички лидершип. Само Жак Делор е исклучок. Станува збор за искусен политичар, информиран, на кој сепак му помогна многу и посебното институционалното опкружување во кое тој самиот еволуира. Своевремено, на Комисијата не и беше тешко да поддржи законодавство преку Советот, согласно одредбите од Единствениот европски акт. Комисијата на Делор имаше задача да подготви голем број на закони со кои се воведува Единствениот пазар, а тоа значи дека се што предложуваше Комисијата беше прифатено од сите држави–членки, зашто во спротивно би се задржал статус љуо, односно нема да се случи Единствениот европски пазар.

По поразот на Комисијата Сантер, владите се обидуваат да го зајакнат авторитетот на Претседателот на Комисијата, овозможувајќи му го правото на вето за кандидатите за комесари кои ги предложуваат владите, но и слобода во распределбата на портофолија на назначените комесари. Со тоа Претседателот на Комисијата се стекнува со поголема моќ во рамките на Комисијата. Поради реформите во законодавната процедура со која се намалува моќта на Комисијата, не се најде решение за ослабнувањето на оваа институција, а посебно во поглед на изготвувањето на агендата.

Можеме да се обидеме да го дефинираме водството на “меѓузависност” на Моне или на Делор кој е оквалификуван пред се како работа на интелектуално влијание кое понекогаш се преселува на чист политички терен.

Комисијата а пред се нејзиниот Претседател треба да ја осмислат нивната нова улога, но очигледно е дека истата треба да биде деполитизирана . Треба да се стави акцент на новиот пристап кон таа улога која е инкарнација на неговата улога во “произведувач на идеи”, улога која Делор умешно ја превзеде можеби благодарейќи на добрата соработка со сите земји членки. Издвојувањето на “големите европски луѓе” како Жак Делор ⁴¹ е одраз на целата политичка заедница повеќе во полза на персонализација на моќта отколку на тип– идеал или на прототип на европско владеење.

³⁵ Helen Drake, *ibid.*

Како потврда за училишниот пример на деценијата Делор не наведува размислувањето дека биографските карактеристики понекогаш тешко исчезнуваат од јавниот живот и *единството на личноста* не секогаш треба да се потценува при анализа на политичкиот живот.

Делор отсекогаш сметал дека земјите кои сакаат да отидат чекор подалеку во поделбата на сувереноста, треба да го направат тоа. Негова желба е да постојат две кохерентни и разграничени целини: една целина составена од авангардни земји кои би отишле и чекор подалеку во поделба на сувереноста, а друга целина со новоприклучените. Се разбира дека целината составена од авангардни земји останува отворена за оние кои сакаат да и се приклучат а ќе ги исполнат и неопходните услови за да го постигнат тоа.

И на крај, секој лидер се разбира дека е единствен, прво како човечко суштество, но сепак деценијата на Делор во Европската комисија не подучува дека влијанието на една јавна личност која има одредени надлежности и искусно минато во однос на институционални норми кои се доста променливи, може да се стекне со историско богатство, кое на почетокот не било воопшто предвидливо ниту пак очекувано.

Жак Делор е европски политички лидер сам по себе. Во текот на цела една деценија од 1985–1995г. европскиот политички систем и медиумското влијание створија таква слика за Претседателот Делор која наликува на европски политички лидер без преседан и тоа поради должината на мандатот и неговата ноторност и оттогаш сеуште нема негов наследник од таков ранг. Овој тек на настаните станува составен дел на митологијата и дел од расказите за европската изградба. Овој феномен е оквалификуван како *Господин Европа, Цар на Европа*⁴², кој е настанат од институционална нејаснотија, структури и институционални норми кои ги наследил Делор, но и посебен животен тек, со биографија адаптирана за функцијата Претседател на Комисијата, спремен да ги следи промените. Што се однесува до неговата компетентност, капацитет или лични квалитети, тие во голема мера беа поддршка на условите на неговиот бриселски тек.

⁴² Bazin F., Macé-Scaron J. *ibid*, p. 17.

По заминувањето од Брисел ја основа *Наша Европа* која е независна студиска и истражувачка група која е посветена на европското единство. Ова здружение е основано од Жак Делор есента во 1996г. Истото е составено од мала екипа на истражувачи од различни земји. Станува збор за своевидна лабораторија на идеи за европската изградба, а ова здружение сака да даде свој придонес во актуелната дебата преку анализа и предлози. Здружението дава и свое мислење за одредени суштински теми во однос на иднината на Европската Унија, и тоа преку својот Претседател или преку административниот совет, кој не само што е надлежен за управување со здружението туку и со насочување и поттикнување на работите. Во рамките на здружението постои и Меѓународен совет кој е составен од влијателни европски личности и кој се состанува еднаш до два пати годишно за да дебатира околу некоја важна европска тематика.

Кога Жак Делор стана претседател на Европската комисија и беше веќе познат на јавноста пред која често имал обичај да се претставува како европеец по разум. Неговата поддршка за европската изградба не произлегува од некоја идеолошка страст, ниту пак од некое интимно убедување, туку од размислување кое веќе 40 години постојано се инспирира од социо–економските дилеми карактеристични за поствоена Франција и преку изнаоѓањето на евентуални решенија за да се создаде *ново општество* во меѓународни рамки а од кое Франција би имала полза. Оваа слика за разумен европеец во политиката наоѓа основа во неговите претходни јавни функции, различни но кои се дополнуваат една со друга преку јавната административна функција и синдикалниот свет. Како министер за економија успеал да се истакне со некои макро–економски предлози кои биле поразлични од доминантната идеологија во своето опкружување но и напорната посветеност кон европската изградба. Тоа беше и европски ангажман на Франција дефиниран преку министерските совети на Делор, кој на долгорочен план успеа да ја подготви економијата и француската елита кон ограничувањата кои ги носи Економската и монетарна унија. Делор важи за посветен работник, со повеќе различни познавања, докажан педагог но и самоук човек, човек од акција и од размислување кој повеќе преферира влијателно работно место отколку политичка функција добиена на изборен

мандат. Доказ за тоа е и одбивањето да се кандидира за Претседател на Франција а одбрал да биде на чело на Европската комисија. Делор повеќе го барале отколку што самиот тој барал, го барал и Франсоа Митеран за да и се приклучи на Социјалистичката партија, но тоа го направил доста подоцна, дури во 1974г.) Во моментот на неговото назначување за Претседател на Европската комисија во 1984г. никој и не бил изненаден и оттогаш самиот тој твори за надминување на самиот себеси, преку систем кој му овозможува голем маневарски простор и творење кон достигнување на едно *ново општество*, односно вистинска политичка територија на европското скалило.

Во денешно време, кога се отвораат дијалози со граѓаните за иднината на Европа, кога визијата за Европа е нејасна за тоа по кој пат таа треба да се движи, францускиот Претседател Емануел Макрон ќе каже : “ Европа не е второстепена велесила. Европа како целина е авангарда : отсекогаш знаела да ги дефинира стандардите на напредокот”⁴³.

⁴³ Цитат на Макрон од писмото до француските граѓани *За европска преродба*, од 5-ти март 2019г.

6. Заклучок

За да се навратиме на деценијата на Делор ќе констатираме дека истата траела 10 години и три седмици, од 6 јануари 1985г. до 23 јануари 1995г. и станал таканаречен татко на Европската Унија односно вториот Жан Моне или Цар на Европа.⁴⁴

Комисијата која тој ја води е прочуена по буџетските реформи и по процесот за европска интеграција со потпишувањето на Единствениот европски акт од февруари 1986г. но и во 1992г. со договорот од Мастрихт преку кој се воспоставува Договорот за Европска Унија. Посебна новина во неговиот мандат претставува воведувањето на единствената валута и Жак Делор се смета за вистинскиот татко на еврото.

По неговото име е крстена зграда во Брисел. Станува збор за градата од број 99 до 101 на улица Белиар во која е сместен Европскиот економски и социјален совет и Комитетот на региони, како сведоштво на неговиот ангажман за европско општество на дијалог, но и преку својата визија за хумана и социјална Европа.

Како да се “изврши влијание” и да се “ постигне легитимитет ” на европско ниво ? Одговор на ова прашање дава самиот Делор.

Делувањето на Делор во рамки на Комисијата докажува на какви се замки може да наиде Претседателот на Комисијата кога ќе посака да си ја присвои сликата на голем политичар од европски размер. Самиот Делор, кога треба да го наброи своето најголемо достигнување, вели дека тоа е периодот кога тој бил претседател на Европската комисија, посебно поради неговата способност да изврши влијание кај шефовите на држави и на влади собрани за време на Европски совет. Поради тоа негово влијание беа успешни европските политики, посебно Економската и монетарна унија, но и изготвувањето на Белите книги од 1985г и 1993г. Белата книга од 1985г.

⁴⁴ Bazin F., Macé-Scaron J. *ibid*, p. 17.

имаше влијание во европската интеграција преку постигнување на меѓувладин консензус за воспоставување на Единствениот пазар, а Белата книга од 1993г. послужи како база за обновување на владиниот консензус, кој потоа го поддржаа социјалните партнери и европската левица.

Неуспесите на Делор настануваат кога тој ќе се обиде да “освои легитимност” кај народот како што самиот има обичај да каже за области кои се суверени, како што е одбраната на пример, обидувајќи се да направи стратешки геополитички избор во меѓународните односи, за да се претстави генералниот интерес во овие области дури и кога самите шефови на држави и на влади не успеваа да се одлучат. Во тој поглед, Белата книга од 1993г. го илустрира повлекувањето на Претседателот и на самата Комисија во социо-економски области. Настаните од 1989–1992г. го примораа Делор да ја напушти сенката на регистарот на влијание која беше толку многу фаворизирана од Жан Моне за да може да се освои теренот на политичка власт. Доаѓајќи на тој терен мораше да ја игра улогата на политичка ранливост и визибилитет на штета на соодветниот легитимитет.

На тој начин и ќе се обидеме да го дефинираме лидершипот на меѓузависност на Моне или Делор кој се одликува со работа со интелектуално влијание, кое понекогаш, на определено време преминува и на чист политички терен. Во одредени граници тоа се чини и како привремено делегирана власт на претставникот од европската територија поради недостаток на консензуално решение или желба за соработка поради преобемна агенда. Тој лидершип е *политички* само поради тоа што ја олеснува ориентацијата кон главните насоки на европската изградба за националните лидери и тоа благодарение на новите идеи кои се од општ интерес.

Долгото времетраење на мандатот на Жак Делор е поради тоа што на шефовите на држави и на влади им беше предочено дека во отсуство на политичка моќ во европски рамки постои опасност за супранационалните односи и предизвици. На тој начин Делор успеа да воспостави нови улоги и нов стил на водење на тоа работно место кое поседува се поголема институционална тежина. Без освојување на легитимитет по мерка, во однос на држава од европски политички систем, супранационален политички

лидершип би останал илузорен како што сведочи примерот на Жак Сантер или Романо Проди. Наследниците на системот на Делор располагаат со ограничен маневарски простор, посебно поради политичките ексцеси на своите претходници. За тоа сведочи дипломатското ценкање за време на назначувањето на Жак Сантер за наследник на Делор за време на Европскиот совет на Крф во јуни 1994г. а друг е примерот на Романо Проди во време кога и самиот Претседател на Европската комисија заедно со шефовите на држави и на влади може да ги бира другите комесари зајакнувајќи ја така својата хиерархиска позиција. Со овие реформи сепак не се зајакнува политичкото водство. На политичкото водство му е неопходна желба за водство од страна на засегнатите актери, првенствено од шефовите на држави и на влади, за да можат да се устоличат и да траат.

Години по неговото водење на Комисијата, на европската сцена ќе почнат да се појавуваат негативни појави кои ќе предизвикаат низа прашања особено во периоди на кризи како онаа во евро зоната. Дали можеби причините за таквите појави лежат во воведувањето на еврото без доволни подготовки ? Запрашан на таа тема, во екот на кризата во евро зоната, дали можеби Договорот од Мастрихт не значел своевидно појавување на кочијата пред коњите и монетарна Унија пред политичка Европа ?⁴⁵ Делор ќе објасни дека воспоставувањето на политичка Европа значи воспоставување на федерална влада за која сеуште не постои простор за да се постигне консензус меѓу државите-членки. Првите десет години од воведувањето на еврото беа позитивни. Евро-зоната постигна годишен раст од 2,1%. Делор отсекогаш велел дека еврото заштитува но не стимулира. Монетарниот дел од процесот е добро направен, но економскиот дел е недоволен. Односно еврото функционира само со една нога. А Делор од самиот почеток инстистирал на воспоставување на таа рамнотежа која би значела поголема автономија во евро зоната, односно зајакната соработка а тоа би значело своеводно економско и монетарно владеење од федерален карактер, евро-зоната да има сопствен буџет и инструмент за економска интервенција кој ќе управува со развојот. Дефинитивниот проект за еврото носи доверба и чувство за стабилност. Во текот на кризата во евро зоната, се појавува

⁴⁵ Sud Ouest Eco, 08.06.2010

должничката криза во Грција, но и во Шпанија, Исланд, и самиот поранешен Претседател на Комисијата ќе изјави: “да ги отвориме очите, еврото и Европа се на работ да изгубат се”.⁴⁶ А за да не се изгуби се, изборот е мошне едноставен, или државите членки ќе одлучат да прифатат засилена економска соработка, за која отсекогаш сонувал Делор, или на Унијата ќе и доверат дополнителни овластувања. Во тоа време на криза, Делор и ќе предупреди дека доколку не се реши истата, Европа ќе се разводи и ќе се сведе само на едноставен простор за слободна размена. Со взаемен договор на државите–членки, особено двоецот Франција–Германија, оваа криза е успешно надмината во Европската Унија, зашто Унијата е таа која ги има средствата, тоа се буџетот и заемите (евро–обврзниците) а државите треба да бидат строги и да ги почитуваат правилата. За потсетување, должничката криза одекна прво во Грција, зашто од влезот во евро зоната, Грција продолжи да живее над своите можности до тој степен што се најде задушена од јавен долг кој повеќе не можеше да се контролира, а Атина години наназад испраќала нашминкани извештаи во Брисел. Грчката криза само ја откри кризата со европското владеење. Со построги контроли од Унијата врз државите–членки, овој тип на појави се веќе минато.

Деценијата на Делор ни сугерира дека биографските елементи тешко исчезнуваат од водењето на јавна функција, и “единството на една личност” е феномен кој не може секогаш да се занемари за анализа на политичкиот живот. Особено се истакнува неговото враќање во 1996г. како основач и аниматор на групацијата за студии и проучувања “Наша Европа” како интелектуален лидершип и како ко–основач на комитетот на Директори на овој тинк танк (тхинк–танк) познат како Комитет за европско насочување, односно *Комитетот Жан Моне 2*.

Прашањето за политичко водство на Европската Унија е сеуште отворено. Европската интеграција претставува единствен процес во светски рамки кој придонесе за заеднички економски, општествен и политички напредок на нациите во Европа. Мир во цела Европа, воспоставување заеднички вредности, економска благосостојба за граѓаните и гаранција за

⁴⁶ Le soir, 18.08.2011

нивната безбедност се основните цели на ЕУ. Европа полека го завзема своето место во рамки на изменетиот светски поредок. Дух за заедница е добра работа, но генерален интерес е уште подобра работа. Треба да се умее да се постават вистинските цели, оние кои се констатирани, дека оваа Европа за која се грабаат лобистите, ќе може да ни понуди еден Г–н Делор. Во која насока ќе се стреми ЕУ а во поглед на се поголемите очекувања на граѓаните, останува да се надеваме дека оптимистите очекуваат научената лекција од соочувањето со амбисот да доведе до храбар исчекор кон поцврста политичка унија. Други се во потрага по Европа со човечки лик, Европа на социјална правда.⁴⁷

Обидот да се разбере поимот *политичко водство* традиционално осцилирал меѓу два пола : едниот пол кој почива единствено врз личноста на “ големиот човек ” во обид да се идентификуваат сите поврзани квалитети кои го прават *лидерот* тоа што е, преку неговата оригиналност на визијата за иднината, неговиот капацитет за поттикнување на приклучување на другите, неговата храброст ,.. и спротивен пол кој се обидува да стави акцент врз динамиката на економските, политички или социјални состојби, каде *лидерот* се истакнува не преку своите лични квалитети кои ги поседува туку поради тоа што успева во точно утврден временски период да го инкарнира она што секако би се наметнало според логиката на нештата.

Може да се заклучи дека постои креаторска визија на *лидерот*, оној кој ги поттикнува работите, а од друга страна постои мошне инструментална визија која карикатурално ќе не одведе до констатацијата дека тој е само марионета на историјата. За да се поедноставнат работите, ќе се наведе дека постојат луѓе кои мислат дека Лех Валенса ја донел демократијата во Полска, Нелсон Мандела ја извлекол Јужна Африка од апартхејдот или Денг Ксиаопинг предизвикал либерализација на Кина, а од друга страна постојат луѓе кои мислат дека полскиот комунизам, јужно–африканската расна сегрегација и пост–маоистичкиот кинески режим и така биле до крајната точка што нивното исчезнување и онака било неизбежно а *лидерите* кои

⁴⁷ Цитат на Ванковска Билјана од објавен текст во Нова Македонија на 20.07.2015г.

владеееле во тие услови немаат никаква друга заслуга освен што успеале да го препознаат и да управуваат со неизбежното.

Последните години постојат интересни обиди да се стави суштината на *лидершипот* на половина пат меѓу двата пола : значи не сосема врз личноста на лидерот, признавајќи дека за да може тој да се истакне му е неопходен израз во дадениот историски контекст, но и не сосема врз механизмот на фактите, бидејќи одлучувачката визија на историјата која не носи до овој пристап, тешко се ослободува од искуството.

Ова размислување во однос на *лидерот* и на неговото опкружување е предмет на посебен пристап кој се обидува да покаже дека лидерот е тој, кој преку својот личен тек, преку својот говор, преку иднината која ја трасира, историјата која ја раскажува, а која неговата публика веќе ја прифатила преку таложеење на неговото искуство или преку неговите културни достигнувања. Доколку колективот одлучи да ги следи насоките на лидерот, тогаш ќе се направат напори или промени кои се неопходни : а тоа значи дека ќе се стекне со доверба од страна на идните корисници за прифаќање на неговата реформа. Со тоа се објаснува зошто на личностите кои имаат репутација на припадници на левицата ќе спроведуваат реформи кои се својствени за десницата и обратно. Но се разбира дека за секој успех се неопходни и личните квалитети кои *лидерот* ги поседува, неговото исклучително однесување, неговиот интегритет, правичност и чесност. Интегритетот на неговата личност е дел од француската традиционална политика. Преку искуството се стекнува и доверба, компетентност, истакнати познавања на еден лидер. *Лидерот* знае за што зборува значи тој е во право. Тоа е како довербата што пациентот ја има кон својот лекар. Токму преку таа доверба се раѓа констатацијата за сите минати остварувања на лидерот, сите успеси кои тој ги поттикнал. Бидејќи веќе се докажал, тој има кредибилитет. Довербата се раѓа и поради тоа што при донесувањето на одлуките се почитуваат и одреден број на принципи како што е консултациии со засегнатите страни, транспарентност при изборот, јасно идентификувани одговорности итн. *Лидерот* ја зајакнува својата положба истакнувајќи ги и квалитетите кои ги поседува : но тоа е само делумно вистинито. Другата половина на вистината е дека *лидерот* е прифатен од заедницата ако одговара на мошне едноставната

слика на *идеален лидер*. Овој аспект на реалноста е често непознат, желбата за власт на лидерите се проучува од сите агли, а очекувањата за неговото политичко водство, односно начинот на кој тој е спремен да го води општеството е многу по нејасен. Се поставува прашањето во која мера вредностите, однесувањето, статусот и влијанието врз лидерите зависат од културниот контекст во кој тој твори, културен контекст кој истовремено произлегува од националните култури и од организационата култура на институциите на која тој е лидер. Одредените атрибути како што е *лидершип* се честопати универзално вреднувани и тоа преку интегритетот (еднаквост, чесност, кредибилност), харизмата (капацитет да се стекне доверба, да се мотивира, динамизам, оптимизам), свртување кон иднината (чувство за предвидување, капацитет да се предложи визија и капацитет да се планира). Одредени карактеристики воопшто не се споива со *лидершип* : повлеченост во себе, изолација, егоцентризам, нејасно изразување.

И сосема на крај, ќе се навратиме на едно прашање кое Доминик Волтон му го поставува на Жак Делор низа години потоа, а кое гласи вака : *на која од вашите јавни функции сте најмногу горд ? А Жак Делор едноставно ќе му одговори дека тоа е целокупното негово творење за Европа.*⁴⁸

⁴⁸ Delors, Jacques : *L'Unité d'un homme, Entretiens avec Dominique Wolton*, ibid, p. 367.

7. Библиографија

Базин Ф., МаџиЎ–Сцарон Ј. *Ле рендез-воус манљуЎ, лес фантастиљуес авентурес ду цандидат Делорс*, Грассет, 1995, Парис.

Брсан, Јонес : *Леадерсхип анд Политицс : Нењ Перспективес ин Политицал Сциенце*, Университс оф Кансас Пресс, 1989, Кансас.

Бурнс, Јамес: *Леадерсхип*, Харпер анд Роњ, 1978, Нењ Сорк.

Цалео, Давид П.: *Ретхинкинг ЕуропеЎс Футуре*, Принцетон Университс Прессе, 2001, Принцетон, НЈ.

Делорс, Јацљуес, ДоллЎ, Мицхел : *Инвестир данс ле социал, Јудитионс Одиле Јацоб*, 1995, Парис.

Делорс, Јацљуес : *Ле ноувеау цонцерт еуропЎен*, Одиле Јацоб, 1992, Парис.

Делорс, Јацљуес, Нотре Еуропе: *ЛЎЕуропе трагилуе ет магнифилуе, лес грандс енјеуц еуропЎенс*, Саинт Симон, 2007, Парис.

Делорс, Јацљуес : *ЛЎУнитЎ дЎун хомме, Ентретиенс авец Доминилуе Њолтон*, Јудитионс Одиле Јацоб, 1994, Парис.

Делорс, Јацљуес: *МЎМоирес*, Плон, 2004, Парис.

Драке, Хелен : *Јацљуес Делорс ен Еуропе*, 2002, Страсбоург.

Драке, Хелен: *Јацљуес Делорс ет ла Цоммисион ЕуропЎенне*, 2002, Страсбоург.

Драке, Хелен: *Јацљуес Делорс, перспективес дЎун леадер еуропЎен*, ПЎле Суд, 2001, Лондрес.

Грант, Цхарлес : *Делорс : арцхитецте де лЎЕуропе*, 1995, Георг.

Гаудрон, Жан–Мицхел : *Ле дестин еуропјОен тоурментјО де Јацгъуес Сантер*, 2014, Паперјам.

Хиц, С., Бартолини С. *Политисер лбУЕ : Ремедес оу поисон ?*, Нотре Еуропе, 2006, Парис.

Лулин, Елисабетх : *Парадигмес ет цаетера, Лес рессортс ду леадерсхип политилъуе*, артикле публие данс Социетал, н. 40, 2003.

Мендрас, Хенри: *Еуропа и Еуроплјани, социологија Западне Европе*, Масмедиа, 2004г. Загреб.

Моравсцик, Андрењ : *Преференцес анд Поњер ин тхе Еуропеан Цоммунитс : А Либерал Интерговернменталист Аппроацх*, 1993, Јоурнал оф Цоммон Маркет Студиес.

Нугент, Неилл : *Тхе Говернмент анд Политицс оф тхе Еуропеан Унион*, Дуке Университс Пресс, 1994, Дурхам.

Рифкин, Јеремс : *Европски сан, како еуроуска визија будуцности полако засјенјује америцки сан*, Сколска кнјига, 2006, Загреб.

Росс, Георге : *Јацгъуес Делорс анд Еуропеан Интеграцион*, Оцфорд Университс Пресс, 1995, Нењ Сорк.

Руттлес, Пхилип : *Тхе Лонг Роад то Унитс*, Њоодроњ Њилсон Пресс, 2002.

Сцуллс, Рогер : *Ецплаининг тхе Импакт оф Јацгъуес Делорс: Цонцептуализинг анд Ассесинг тхе Цоммисион Пресиденцс*, Цхарлестон, 1995, Соутх Царолина.

Селигман, Лестер: *Тхе Студс оф Политицал Леадерсхип*, Америцан Политицал Сциенце Ревиењ, 1950.

Стурм, Р. *Цонсолидате д версион оф тхе треатс он Еуропеан унион анд тхе треатс оф тхе функционинг оф тхе Еуропеан унион*, Публикатион оффице оф тхе Еуропеан унион, Бруссел.

Вебер, Макс : *Привреда и друство*, том I и II, Просвета, 1976, Београд.

Вајденфелд, Вернер, Волфганг, Веселс : *Европа од А до Ш, прирачник за европска интеграција*, БПБ, Сојузна централа за политичко образование Фондација Конрад Аденауер, Сектор за европска интеграција, 2003г. Скопје.

Ванковска, Билјана : *Институции на Европската Унија*, Филозофски Факултет, 2008г. Скопје.

Ванковска, Билјана : *Институции на ЕУ: до Лисабон и по него*, Филозофски Факултет, 2010г. Скопје.

Ѓуровска, Милева : *Авторизирани предавања по предметот социологија на европското општество*, Филозофски Факултет, 2008, Скопје.

Карталов, Христо : *Европската интеграција низ економската перспектива*, Филозофски Факултет, 2005, Скопје.

Се што сакавте да знаете за Е, Фондација отворено општество, 2009г, Скопје.

Интернет извори :

[хттп://еуропа.еу/](http://europa.eu/) (официјална интернет страница на Европската унија)

[хттп://ец.еуропа.еу/публиц_опинион/арцхивес/еб/еб73/еб73_фр.хтм](http://ец.еуропа.еу/публиц_опинион/арцхивес/еб/еб73/еб73_фр.хтм)

(ЕуробаромЈтре)

[хттп://еуобсервер.цом](http://еуобсервер.цом)

[хттпс://њњњ.цвце.еу-рецхерцхе](http://њњњ.цвце.еу-рецхерцхе)

[хттп://аеи.питт.еду](http://аеи.питт.еду)

[хттп://њњњ.цфдт-ретраитес.фр](http://њњњ.цфдт-ретраитес.фр)

[хттпс://јоурналс.опенедитион.орг/цонфлитс](http://јоурналс.опенедитион.орг/цонфлитс)

www.scp.gov.mk (официјална интернет страница на Секретаријатот за европски прашања (СЕП) во Владата на Република Македонија.

[Бруџеллес.блогс. либератион.фр](http://brucelles.blog.liberation.fr)

Документи :

Цоммисион дес ЦоммунаутіОс еуропіОеннес, *ЛѢацхЯвемент ду марцхЮ интЮриеур, Ливре бланц де ла цоммисион ау цонсеил дес Министрес*, 1985, Бруџеллес.

Бела книга од 1985г.

Бела книга од 1993г.

Говор на Делор на тема: *Европската изградба, вчера, денес, утре*, во Академијата за морални и политички науки, 5–ти јануари 2004г.

Договор од Мастрихт од 1992г.

Единствен европски акт од 1986г.

Договор од Лисабон од 2007г.

Написи во весници :

- *Тхе Рисе оф Мр Еуропа*, Тхе Сундас Цорреспондент, Децембер, 1989
- *Ле поинт*, 07.12. 1991
- *Ле ноувел обсерватор*, 06.06. 1998
- *Либератион*, 17.03. 1999
- *Ле Фигаро Магазине*, 20.06.2009
- *Суд Оуест Ецо*, 08.06.2010
- *Ле соир*, 18.08.2011

- *Либератион, 04.02.2014*
- *Либератион, 22.10.2019*
- *Леттре д'Еммануел Мацрон, поур уне Реннаиссанце еуропенне, Елсее, 04.03.2019*